

dr Magdalena Jaszczewska  
Instytut Rusycystyki i Studiów Wschodnich  
Wydział Filologiczny  
Uniwersytet Gdański

### Autoreferat

#### 1. Imię i nazwisko

Magdalena Jaszczewska

#### 2. Posiadane dyplomy, stopnie naukowe, artystyczne – z podaniem nazwy, miejsca i roku ich uzyskania oraz tytułu rozprawy doktorskiej

- **1995 r.** – dyplom ukończenia studiów wyższych (tytuł magistra filologii rosyjskiej), nr dyplomu 1321/FH, Gdańsk 22. 06. 1995 r., Uniwersytet Gdański, tytuł pracy: *Obcojęzyczne słowa w języku rosyjskim: źródła zapożyczeń i sposoby ich adaptacji*. Praca napisana pod kierunkiem dr hab. Janiny Bartoszewskiej.
- **2004 r.** – dyplom uzyskania stopnia naukowego doktora nauk humanistycznych, Uniwersytet Gdański w Gdańsku, tytuł rozprawy *Fonetyczna i graficzna adaptacja obcojęzycznych wyrazów we współczesnym języku rosyjskim*, promotor dr hab., prof. UG Janina Bartoszewska; recenzenci: dr hab. Danuta Budniak, prof. AŚ, prof. dr hab. Leonarda Dacewicz UWB. Data nadania stopnia doktora przez Radę Wydziału UG: 04.03.2004 r.
- **2004 r.** – dyplom Magisterskich Studiów Uzupełniających na kierunku Ekonomia w zakresie Transportu i Logistyki. Praca magisterska pt. *Problemy zrównoważonego rozwoju transportu w Polsce w świetle tendencji europejskich*, nr dyplomu 11964, Gdańsk 24 maja 2004 r., Uniwersytet Gdański. Praca napisana pod kierunkiem prof. dr hab. Krystyny Wojewódzkiej-Król.

#### 3. Informacje o dotychczasowym zatrudnieniu w jednostkach naukowych/artystycznych

- **01.10.1998 r.–06.05.2004 r.** – Uniwersytet Gdański, Instytut Filologii Wschodniosłowiańskiej, Zakład Języków Wschodniosłowiańskich, asystent

- **07.05.2004 r.**–Uniwersytet Gdański, Instytut Rusycystyki i Studiów Wschodnich, Katedra Językoznawstwa i Translatoryki, adiunkt
- **wrzesień 2004 r.–czerwiec 2005 r.** - lektor języka polskiego na Białoruskim Uniwersytecie Państwowym w Mińsku.

**4. Wskazanie osiągnięcia wynikającego z art. 16 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz.U. z 2016 r., poz. 882 ze zm. W Dz.U. z 2016 r. poz. 1311)**

**4 a) Tytuł osiągnięcia naukowego/artystycznego**

***Polskie i rosyjskie paremie kalendarzowe w aspekcie kulturowym***

**4 b) (autor/autorzy, tytuł/tytuły publikacji, rok wydania, nazwa wydawnictwa, recenzent wydawniczy)**

Magdalena Jaszczewska, *Polskie i rosyjskie paremie kalendarzowe w aspekcie kulturowym*, Gdańsk 2018, 372 strony, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, recenzent wydawniczy: dr hab. Halina Chodurska, prof. UP.

**4 c) Omówienie celu naukowego/artystycznego ww. pracy/prac i osiągniętych wyników wraz z omówieniem ich ewentualnego wykorzystania**

Monografia, którą zgłaszam jako swoje osiągnięcie naukowe, wpisuje się w nurt badań porównawczych przy ujęciu kulturowym zasobu paremiologicznego języka polskiego i rosyjskiego. Przedmiotem analizy uczyniono polskie i rosyjskie paremie kalendarzowe, dla których bazę źródłową stanowią dwa słowniki paremiologiczne [*Nowa księga przysłów i wyrażen przysłowiowych polskich* pod redakcją Juliana Krzyżanowskiego, t. 1-4, Warszawa 1969-1978; w dalszej części NKPP; leksykon Władimira Iwanowicza Dala *Posłowicy ruskogo naroda*, t. 1-3, Moskwa, 2006 (Владимир Иванович Даль - *Пословицы русского народа*, 1-3, Москва, 2006)]. Leksykony te wybrano z dwóch powodów:

- a) obejmują one przede wszystkim konstrukcje językowe charakterystyczne dla wieku XIX i wieków przeszłych. NKPP (ze względu na czas powstania) podaje również te jednostki, które zostały zarejestrowane w drugiej połowie XX wieku;
- b) oba słowniki w znaczący sposób wpisały się w rozwój paremiologii i paremiografii nie tylko słowiańskiej, ale i światowej.

Głównym moim celem przy tworzeniu tejże monografii było znalezienie odpowiedzi na pytanie, w jaki sposób przysłowia kalendarzowe odzwierciedlają życie Polaków i Rosjan, oraz próba odpowiedzi na pytania, czy rzeczywiście treści przedstawione w zebranych

paremiach znajdują swoje potwierdzenie w literaturze naukowej (na ile przedstawiają realne fakty) i jak odnoszą się do ich kultury duchowej i materialnej.

W dotychczasowej literaturze przedmiotu podejmowano próby analizy paremii kalendarzowych w porównawczym aspekcie kulturowym (takiego porównania dokonał np. Aleksiej Jermołow, minister rolnictwa w carskiej Rosji, który uwzględnił w swej pracy m.in. materiał języka polskiego). Warto w tym miejscu zaznaczyć ewolucję leksemu *paremia kalendarzowa*; wydaje się, iż częściej polscy badacze używają terminu przysłowie kalendarzowe, przy czym niektórzy z nich rozumieją go wąsko, jako prognostyk pogody (choć i tu należy zwrócić uwagę na nomenklaturę używaną przez innych naukowców, np. Jerzy Bartmiński w *Słowniku stereotypów i symboli ludowych*, t. 2. *Rośliny*, Lublin 2018 w odniesieniu do *paremii prognostyków pogody* używa również terminu *przepowiednie*, co plasuje je poza materiałem paremiologicznym<sup>1</sup>). W swojej pracy posiłkuję się terminem *paremia kalendarzowa* za Mariną M. Walencową [zob. *Календарные паремии западных славян*<sup>2</sup> [в:] Славянский и балканский фольклор: семантика и прагматика текста, ред. С.М. Толстая, Москва, 2006], która używa tego pojęcia szerzej, czyli w znaczeniu konstrukcji językowej bezpośrednio lub pośrednio odnoszącej się do danej konkretnej daty w kalendarzu.

Choć opis polskich i rosyjskich paremii kalendarzowych był podejmowany przez polskich i rosyjskich naukowców (bądź całościowo, bądź fragmentarycznie), np. przez Jana Stanisława Bystronia, Stanisława Świrkę, Jerzego Tredera, Adolfa Dygacza, Bożenę Stelmachowską, Tomasza Szutkowskiego, Aleksieja Jermołowa, Marinę Walencową, Nikitę Tołstoja, Swietlanę Tołstoj oraz innych, za *nowum* mej pracy można uznać porównanie szerokiego spektrum paremii kalendarzowych i zbadanie ich funkcjonowania w środowisku polskim i rosyjskim, przede wszystkim - włościańskim, co wynika nie tylko z ich specyfiki (w znacznym stopniu odnoszą się one do meteorologii i gospodarowania na roli), a przede wszystkim - z ówczesnej struktury zarówno społeczeństwa polskiego, jak i rosyjskiego.

Monografia niniejsza składa się z 8 rozdziałów, z których pierwszy nosi charakter teoretyczny, zaś rozdziały 2-5 zostały poświęcone materiałowi polskiemu (część I), a rozdziały 6-8 – rosyjskiemu (część II). Dychotomiczna struktura pracy została uwarunkowana nie tylko liczbą analizowanych paremii, różnicą pomiędzy kalendarzem juliańskim i gregoriańskim, ale przede wszystkim chęcią pokazania konkretnego tła kulturowego, w jakim

<sup>1</sup> Por. paremię *Jak na św. Katarzynę pogoda, to na kapustę uroda*, która jest podawana jako przykład przepowiedni i zalecenia gospodarskiego (Bartmiński 2018, s. 106).

<sup>2</sup> Warto zwrócić uwagę również na M.M. Валенцова., *Народный календарь чехов и словаков. Этнолингвистический аспект*, Москва 2016.

bytowała paremia oraz próbą wyjaśnienia jej znaczenia (jeśli, z oczywistych względów, udało mi się dotrzeć do źródeł).

Ze względu na to, że w zamierzeniu autorskim książka ta ma służyć jako przyczynek do dalszych badań i to nie tylko dla językoznawców polskich, jak i rosyjskich, niejednokrotnie poszerzono w niej pewne wątki (w obu częściach), które mogłyby być znane tylko wąskiej grupie specjalistów badających materiał paremiologiczny w obu językach.

Materiał badawczy w każdej części omawianej tu monografii został podporządkowany astronomicznym porom roku, a następnie - datom, którym patronowali poszczególni święci obu kalendarzy. Taki sposób prezentacji materiału paremiologicznego wydał mi się najbardziej logiczny, a przez to - wyjątkowo czytelny, a przy tym - umożliwia jego odbiorcy samodzielne porównanie materiału paremiologicznego w obu językach.

Z powodu małej ostrości znaczenia samego terminu *paremia kalendarzowa* w rozdziale pierwszym przedstawiłam następujące zagadnienia teoretyczne: definicję paremii kalendarzowej, stosunek poszczególnych naukowców względem takich konstrukcji językowych, jakie stanowią przepowiednie pogody oraz wskazówki gospodarcze; ich pochodzenie oraz charakter jednostek językowych zarejestrowanych przez Władimira I. Dala, a także - związek ludowością. Ze względu na brak dostępności do niektórych źródeł rosyjskich, nie zawsze definitywnie określałam ich pochodzenie, niemniej brałam pod uwagę to, że za ich ludowym pochodzeniem m.in. przemawiają nazwy świętych w nich pojawiające się, które niejednokrotnie nawiązują do zjawisk przyrody i czynności gospodarczych (np. *Наталии овсяницы – косят*) oraz sposób nominacji tygodnia (*Неделя средокрестная, перелом Поста*; w ludowej nominacji określa się tydzień m.in. ze względu na przypadające w danym tygodniu główne święto cerkiewne, w tym wypadku jest to niedziela poświęcona Adoracji Świętego i Życiodajnego Krzyża – w terminologii prawosławnej niedziela ta nosi nazwę *Kriestopoklonnoj*).

W każdym z rozdziałów (począwszy od rozdziału 2.) rysuję tło kulturowe, mające na celu przybliżenie i nakreślenie roli oraz miejsca przysłów w danym środowisku kulturowym, zdając przy tym sobie sprawę z ogólności podejmowanych tematów. Jednakże ze względu na specyfikę materiału językowego (np. niemożność dotarcia do wszystkich szczegółowych danych dotyczących bytowania paremii w konkretnej miejscowości<sup>3</sup>) oraz także - na specyfikę pracy i jej cel, nie sposób było przedstawić pełnego spektrum informacji dotyczących poszczególnych zagadnień w tekście głównym. Dodatkowe wiadomości, często

---

<sup>3</sup> W pracy tej musiałyby uczestniczyć szersze grono naukowców.

niezbędne dla zrozumienia danej paremii i kontekstu kulturowego, w którym występuje, podawałam w przypisach. Uważam, że z powodu zmienności znaczeń paremii i jej wybitnie kulturowych uwarunkowań, warto byłoby w przyszłości przeprowadzić szczegółowe badania związane z funkcjonowaniem konkretnej paremii kalendarzowej w konkretnym regionie czy grupie społecznej.

**Rozdział drugi** składa się z dwóch części. W pierwszej z nich przedstawiłam historię meteorologii naukowej w Polsce oraz zawarłam zarys wiadomości dotyczących meteorologii *ziemiańskiej* i ludowej, ujawniając przy tym źródła paremii. Uznałam, że przysłowia kalendarzowe, tzw. *prognostyki pogodowe*, są emanacją nie tylko ludowości, ale i umysłowości różnych warstw społeczeństwa polskiego, co w pewnym stopniu podkreślał już Jan Stanisław Bystron (zob. *Przysłowia polskie*, Kraków 1933 r.). Efektem takiego podejścia było (w części teoretycznej niniejszego rozdziału) uwypuklenie pochodzenia przysłów kalendarzowych, a także zwrócenie uwagi na często ich książkowy charakter.

W drugiej części rozdziału drugiego (począwszy od paragrafu 2.5) materiał badawczy podzieliłam na siedem grup tematycznych: *Prognostyki pogodowe krótkoterminowe*, *Prognostyki pogodowe długoterminowe*, *Prognostyki zwiastujące przyszłe klęski żywiołowe*, *Prognostyki zwiastujące przyszłe zbiory/zdobycze*, *Czynniki wpływające na nieurodzaj*, *Zjawiska astronomiczne*, *Zjawiska zachodzące w przyrodzie*. Taki sposób przyporządkowania paremii i opatrzenie każdej z grup komentarzem wprowadzającym pozwolił mi na szczegółowe przedstawienie sposobu przewidywania pogody przez naszych przodków. Przy analizie paremii brałam również pod uwagę, że pewna ich część była znana w różnych językach europejskich, a także - na pograniczach wielonarodowościowych i różnorodnych pod względem religijnym obszarów ówczesnej Polski (do 1939 roku). Zapewne działało się tak, bo odzwierciedlały one również praktyki przewidywania pogody charakterystyczne dla niektórych regionów Europy, które tam przekazywane były z pokolenia na pokolenie. Niekiedy udało mi się dotrzeć do wariantów paremii kalendarzowych w innych językach europejskich, co poświadcza również ich międzynarodowy charakter (korzystałam przede wszystkim z NKPP), np. polskie *Maria Magdalena rada płacze*; niemieckie *Magdalene weint gerne*; słowackie *Magdaléna rada plače*.

Celem mej pracy nie było wskazanie na skuteczność pewnych sposobów przewidywania pogody, chociaż udało mi się dotrzeć niejednokrotnie do wyników badań niektórych meteorologów z początku XX i XXI w. (np. do książki *Wyjątki ze źródeł historycznych o nadzwyczajnych zjawiskach hydrologiczno-meteorologicznych na ziemiach polskich w wiekach od X do XVI*, pod red. A. Rojeckiego, Warszawa, 1965, która zawiera fragmenty

wielu kronik opisujących aurę w poszczególne dni roku kalendarzowego). Niestety, dopiero, po ukazaniu się w druku mej monografii, zapoznałam się z rezultatami badań słowackich i czeskich badaczy zamieszczonymi w książce *Slovenské pranostiky: o kalendárnych mesiacoch, ročných obdobiach, dňoch v týždni, nebeských telesách, zvieratách a rastlinstve* autorstwa Zuzanny Profantovej (Bratislava 1997). Przypomina ona, że Jan Munzar (czeski meteorolog) w swojej pozycji *Medardova kápě aneb Pranostiky očima meteorologa* (Praga 1985) potwierdził prawdziwość niektórych prognostyków pogody. Warto przy tym zaznaczyć, iż niektóre ludowe sposoby przewidywania pogody są praktykowane do tej pory i to nie tylko przez mieszkańców wsi (por. np. ustalenie prognoz pogody na poszczególne miesiące nadchodzącego roku według pogody w dniach od Bożego Narodzenia do Trzech Króli *Święty Szczepan zapowiada, jaka pogoda w styczniu wypadła*). W czasie zbierania materiałów do monografii spotkałam się z osobami średniego pokolenia, które nadal ten sposób przewidywania pogody praktykują.

Warto nadmienić, iż prognostyki pogody (zarejestrowane przez NKPP), oprócz innych treści są nośnikiem dodatkowych informacji dotyczących życia Polaków, przede wszystkim - znajomości pewnych ciał niebieskich, jak np.: planeta Wenus (Jutrzenka), gwiazda (Syriusz), dawnego kultu poszczególnych świętych (czasami lokalnego), budownictwa (np. *Na święty Stanisław drzwi i okna wystaw*) czy też ubioru (*Na świętą Barbarę dobądź ze skrzyni czamare*), warunków bytowych i religijności (*Kiedy Wincenty posypie pierze, to nie ustanie aż do Gromnicznej w pierwsze pacierze*). Nie odnoszą się one tylko do astrologii naturalnej, ale także - do judycjarnej (*Jasny dzień Nawrócenia Pawła – dobre czasy, a wietrzny – walki, wojny, krwie rozlanie znaczy, a jeźliż ciemnoglisty – mor więc pewny bywa; śnieg i deszcz – drogie czasy zawsze obwoływa*). Przeplatają się też w nich wierzenia ludowe z wiedzą naukową (charakterystyczną dla danej epoki), znajomością procesów zachodzących w przyrodzie (*W dzień Wojciecha świętego ptaki przylatują jego*), a także – ludową percepcją pewnych zwierząt (*Na Zwiastowanie zlatują się bocianie*; na przykład na Litwie oczekiwano przylotu bocianów, któremu towarzyszyło wiele obrzędów, w tym także urządzano ucztę na ich cześć) oraz synonimicznego (potocznego rozumienia pewnych terminów), np. *żaba* i *ropucha* itp.

Paremie są przede wszystkim świadectwem (nie tylko przez nominację dni tygodnia świętymi) głęboko zakorzenionej wiary chrześcijańskiej (znajomości legend czy żywotów świętych związanych z ich życiem), np. *Święty Józef Oblubieniec otwiera wiosnie gościniec; Weronika chustę zruć, wiosna się od nas odwróci; Piotr, gdy katedrę zasiędzie, mrozów już*

nie będzie. Być może niektóre z nich aspirują nawet do prawd teologicznych, co pośrednio znalazło swe miejsce w paremii *W Przemienienie Pańskie są burze szatańskie*.

Analizując zebrany materiał spotkałam się z wieloma trudnościami, do których między innymi można zaliczyć:

- umieszczanie niekiedy paremii (wraz z imieniem odpowiedniego świętego) przez autorów NKPP pod inną datą niż rzeczywista. Pomocne były wówczas stare kalendarze lub konsultacje ze slawistami (np. paremia *Na świętą Kostynę trza mieć jesce dobrą pierzynę*; w NKPP znajduje się pod datą 19 lutego. Zapewne chodzi tu o św. Konstancję, której pamiątka przypada jednak na 18 lutego). Warto również zaznaczyć, iż paremie niekiedy rejestrowały późniejszą lub wcześniejszą nominację świętych, dni im poświęconych, czego przykładem może być paremia *Niewiniątek dzień pokaże, jaka pogoda w kwietniu się okaże*. Jeden z dziewiętnastowiecznych kalendarzy nazwę *Młodziankowie* podawał jako niepoprawną;
- ustalenie, czy przysłowie ma swoje umocowanie w rzeczywistości (np. *Na święty Stanisław drzwi i okna wystaw*). Niezbędne okazały się tu dodatkowe badania, konsultacje z etnografami, które pozwoliły na wysunięcie wniosku, iż zapewne chodzi o tzw. *okna dubeltowe*, charakterystyczne przede wszystkim dla budownictwa małych miasteczek z początku XX wieku;
- interpretacja przysłów astronomicznych. W takich przypadkach konsultowałam się ze specjalistami z Planetarium im. Władysława Dziewulskiego w Toruniu lub z portalu <http://zapytajfizyka.fuw.edu.pl>, co odznaczyłam w przypisach *Przyjdzie święty Józef z pomocą, porówna dzień z nocą*;
- różne znaczenie paremi w poszczególnych regionach Polski. Wtedy, gdy paremie na przestrzeni wieków zmieniły swoje znaczenie lub w różnych źródłach, do których dotarłam, były umiejscowione pod inną datą w kalendarzu dorocznym, zaznaczałam ten fakt. Por. *Przed poczęciem Jana noc ze dniem zrównana*. Autorzy NKPP odnoszą tę paremię do 24 marca, jest to pamiątka złożenia św. Jana Sarkandera do grobu. Jest ona rozbieżna od jego wspomnienia liturgicznego, które przypada na 30 maja. Emilia Sukertowa (w *Mazurzy w Prusach Wschodnich*, Dąbrówno, 2015) sytuje tę paremię pod datą 24 września. Pewne kwestie w monografii pozostawiono otwarte ze względu też na indywidualny los paremii w określonym środowisku czy regionie.

Przy określaniu archaizmów korzystano przede wszystkim z leksykonu Jana Karłowicza, Adama Kryńskiego, Adama Niedźwiedzkiego (*Słownik języka polskiego*, t. 1-8, Warszawa

1952, 1953), lub ze słownika Samuela Bogumiła Lindego (*Słownik języka polskiego*, t. 1-5, Warszawa 1951), czy też z innych opracowań, także o charakterze paremiologicznym itd. Nie zawsze w/w źródła dawały odpowiedź na niektóre pytania i zmuszona byłam sięgać w takich przypadkach do innych źródeł: np. takim wyrazem było słowo *węgierka* (por. *Gdy na Zaduszki ziemia jeszcze sucha, a na Marcina węgierka dmucha, obaczyma, będzie lekka zima*), które oznacza jesienny ciepły wiatr południowo-wschodni od strony Węgier. Konsultacja z meteorologiem z Instytutu Meteorologii w Gdyni potwierdziła moje przypuszczenia.

Rozdział drugi kończy podsumowanie i tabelka z podziałem świętych „zawiadujących” poszczególnymi zmianami pogodowymi oraz aneks dotyczący przewidywania pogody opracowany na podstawie dwóch źródeł: W. Jastrzębowski, *Przepowiednie pogody, słoty, wiatru, i innych zmian powietrza. Wzięte z uważania słońca, chmur, barometru, roślin, robactwa, pajaków, ryb, płazów, ptastwa, zwierząt, ludzi, i innych t.p. martwych oraz żyjących rzeczy. Zebrał i ułożył Wojciech Jastrzębowski, profesor Instytutu Gospodarstwa Wiejskiego i Leśnictwa w Marymoncie* (Warszawa 1847) i B. Baczek, H. Hinz (red.), *Kalendarz półstuletni 1750-1800* (Warszawa 1975).

**Rozdział trzeci** omawianej monografii został poświęcony gospodarce wiejskiej, przy czym należy podkreślić, iż po *prognostykach pogodowych* grupa ta jest najliczniejsza. Posiada on dwie odrębne części ze względu na jakość paremii: w pierwszej z nich opisałam paremie bezpośrednio odnoszące się do roli (przed przystąpieniem do analizy materiału językowego zarysowałam sposoby i źródła gospodarowania w Polsce, oraz przedstawiłam obrzędy, obyczaje, które temu towarzyszyły). Warto przypomnieć (wynika to z literatury przedmiotu), iż chłopci znali *paremie kalendarzowe* już w okresie staropolskim; kierowali się nimi przy gospodarowaniu rolą. Wiąż między gospodarką szlachecką i chłopską była wówczas bardzo ścisła, a niejednokrotnie szlachta czerpała wzory z gospodarowania chłopów. Paremiami gospodarczymi kierowano się stosunkowo do niedawna, jednakże ponowne badania (wcześniej tego rodzaju badania przeprowadził Zbigniew Kłodnicki) dałyby odpowiedź, jaki jest stosunek współczesnych rolników do treści przez nich poruszanych.

Druga część tegoż rozdziału prezentuje materiał językowy, który został przedstawiony w postaci terminarza gospodarczego, a wynikało to z treści samych przysłów. Paremie tam umieszczone nawiązują do rzeczywistych warunków gospodarowania rolą i hodowlą zwierząt, o czym świadczy literatura fachowa poświęcona rolnictwu (pszczelarstwu, hodowli owiec, zasiewom poszczególnych kultur roślinnych: *Gdy się w maju pszczoły roją, takie roje w wielkiej cenie stoją*). Przy ich analizie wzięto również pod uwagę, że w poszczególnych



regionach Polski pewne czynności gospodarcze mogły się odbywać w różnych terminach (zwłaszcza dotyczy to zasiewu) ze względu na warunki klimatyczne panujące w Polsce. Potwierdzają to również badania Kłodnickiego z lat 70. XX. wieku (zob. *Przysłowia dotyczące siewu zbóż*, „Literatura Ludowa”, 3, 1993). W tej części pracy pojawia się również nazewnictwo poszczególnych kultur roślinnych; dotyczy to m.in. *gryki zwyczajnej* (*Fagopyrum esculentum Moench*), która w wielu paremiach kalendarzowych występuje pod nazwą *tatarka* (do tej pory nazwa ta jest używana przez niektórych rolników prowadzących uprawę gryki zwyczajnej, co poświadczają strony internetowe poszczególnych gospodarstw rolnych<sup>4</sup>).

Przysłowia kalendarzowe o charakterze prognostyków pogody i gospodarczym były znane w całej Europie i dotyczyły zasiewu różnych kultur roślinnych charakterystycznych dla danego regionu. Co ciekawe, protestanci również kierowali się kalendarzem, którego rytm wyznaczali święci katoliccy (wspomniano o tym w rozdziale 3. i w zakończeniu przedstawianej tu monografii). Niektóre działania, o czym mówi nam literatura naukowa, były podejmowane w tym samym czasie w wielu miejscach Europy. Okazuje się, że na przykład pierwszego wypasu bydła/koni dokonywano dopiero pod koniec kwietnia, a zwyczaj ten sięgał XIII wieku.

W tymże rozdziale trzecim (w grupie tematycznej dotyczącej gospodarki rolnej) wyodrębniłam dodatkowo paragraf poświęcony łowiectwu, traktowanemu jako zdobywanie pożywienia. Wśród materiału językowego znalazły się tu nieliczne paremie przede wszystkim określające cezurę podejmowania pewnych działań o charakterze łowieckim. Ze względu na opis paremii przez Władysława Dynaka w *Łowy, lowcy i zwierzyna w przysłowiach polskich* (Wrocław 1993 r.) przedstawiłam w monografii tylko zarys historii myślistwa w Polsce, sprawdzając, czy paremie, które podaje NKPP, odpowiadają zaleceniom przedstawionym w literaturze łowieckiej. Warto zauważyć, iż przede wszystkim w okresie staropolskim łowiectwo było domeną szlachty.

Analizując paremie kalendarzowe (w tej części monografii) wzięłam pod uwagę to, czy:

- zalecenia w nich zawarte pokrywają się ze wskazówkami dziewiętnastowiecznych kalendarzy i przy tym z wiadomościami, które udało mi się wcześniej uzyskać, konsultując się np. z przedstawicielami związku hodowców owiec z Nowego Targu, jak w wypadku paremii *Na świętego Pawła jagnięta się rodzą*;

---

<sup>4</sup> Na przykład <http://www.pasiekapszczelarska.fora.pl/rosliny-miododajne-baza-pozytkowa,17/wszystkie-rodzaje-miodu,3604.html> [24.01.2019 r.].

- odzwierciedlają obrzędy/zwyczaje mityczne. Np. *W wilią Zwiastowania gospodynie w radę, żeby sadzić głęby i zasiać rozsadę*. Być może możemy mówić o ogólnosłowiańskim pochodzeniu tego zwyczaju u Słowian, w których jadłospisie znaczące miejsce zajmowała *kapusta*;
- w przypadku, kiedy paremia funkcjonowała w innym rozszerzonym wariantcie, który niejako zmieniał jej pierwotne znaczenie, nie rozstrzygałam kwestii jej znaczenia, gdyż mogła ona na różnych obszarach funkcjonować w różnych wariantach (zob. np. *Na święty Roch w stodole groch*. Wydawnictwo Żupańskiego z drugiej połowy XIX wieku podaje – *Na święty Roch, w stodole groch – Groch do stodoly, podwieczorek do komory*).

Paremie kalendarzowe zaprezentowane w drugiej części 3. rozdziału zostały wydzielone w odrębne paragrafy, gdyż odnoszą się do tzw. życia społecznego przede wszystkim wsi i miasteczek polskich, niezwiązanego bezpośrednio z rolą. Dość precyzyjnie przekazują one rytm polskiej wsi, a w tym:

- dramatyczną sytuację chłopów na przednówku, co również znalazło swe potwierdzenie m.in. w kalendarzach z początku XIX wieku (*Od głodnych cierpień najlepsze lekarstwo sierpień*);
- kontraktowanie służby w poszczególnych okresach roku (np. *Do świętego Stanisława z pastuchami sprawa*). Warto zauważyć, że w literaturze naukowej nazewnictwo dotyczące osób najmowanych podlegało zmianom i nie było uściślone, stąd w monografii przyjął podział za Bohdanem Baranowskim (*Życie codzienne wsi między Wartą a Pilicą w XIX wieku*, Warszawa 1969);
- organizowanie targów i jarmarków. Do tej pory w niektórych muzeach są podejmowane inicjatywy mające na celu reaktywowanie pewnych zwyczajów dotyczących jarmarków. Pewne treści dotyczące organizowania jarmarków możemy znaleźć na stronach internetowych miejscowości, w których organizowano te handlowe przedsięwzięcia (np. *Na jarmark święty Idzi biegną szewcy, biegną Żydzi*);
- poruszają zagadnienia zdrowotne (*Hej! Święty Walenty wypuszcza z krwi tręty (węty)*), które w monografii zostały przedstawione na tle informacji zaczerpniętych z prac etnografa Henryka Biegeleisena oraz Tadeusza Brzezińskiego.

Rozdział trzeci zakończyłam aneksem poświęconym *Patronom czynności gospodarczych*, który został ułożony według pór roku.

**Czwarty rozdział** monografii powstał dlatego, że w zebranych materiale znalazły się paremie kalendarzowe opisujące życie religijno-świeckie Polaków (zdają sobie przy tym sprawę, iż samo pojęcie Polak ewoluowało na przestrzeni wieków, nie zaznaczam tego jednak w pracy); nie da się wszak tych dwóch stron życia ludzkiego oddzielić od siebie. Ujawniły one również wierzenia związane z poszczególnymi porami roku (*Na Boże Ciało robak w kapustę, diabeł w babę włazi, a czarownica mleko krowom zabiera*). W tej części pracy przedstawiłam (bezpośrednio na tle kulturowym) paremie, które przekazują informacje o obyczajowości i obrzędowości. Uwzględniając rytm życia, odzwierciedlony w paremiach (uzależniony przede wszystkim od warunków klimatycznych i ówczesnej znajomości wiedzy rolniczej, warunków przyrodniczych i życia według dat kalendarza liturgicznego, w którym w centrum były przede wszystkim dwa główne święta - Boże Narodzenie i Wielkanoc), rozdział ten podzieliłam na pięć głównych części (zob. *Późne lato, Późna jesień, Zima, Wiosna, Lato*).

Wątki kulturowe, do których odnoszą się paremie, opisane w tym rozdziale, odzwierciedlają życie wszystkich warstw polskiego społeczeństwa (znalazły się tu np. paremie typowo miejskie: *Wystroił się jak szewc w Boże Ciało*, wiejskie *W dzień Bożego Narodzenia bierz do kościoła po trosze w kieszeń zboża każdego gatunku*; oraz powszechnie znane: *Jakiś we Wiliją, takiś cały rok*). Kontekst, który przyjmowała dana paremia zależał nie tylko od regionu (nawet miejscowości), gdzie ją przywoływano, ale także każde stulecie (czy nawet dziesięciolecie) i środowisko nadawało tekstowi nowe/dodatkowe znaczenie do paremii (por. *Święty Józef Oblubieniec, która panna, przypnij wieniec*). Wyjaśniając – należy przypomnieć, że tego dnia organizowano w przeszłości śluby i wesela (obecnie dozwolone jest to tylko za udzieleniem dyspensy). Bożena Stelmachowska (w *Rok obrzędowy na Pomorzu*, Toruń 1933), opisując z kolei zwyczaje Pomorza, podaje wyjaśnienie „Często wzywają go młode dziewczyny, pragnące wyjść za mąż, stąd zapewne przysłowie *Święty Józef Oblubieniec, która panna przypnie wieniec*”.

Znamienne jest to, iż tylko nieliczne paremie w tej grupie w sposób bezpośredni/pośredni przywołują kontakty historyczne Polaków z innymi narodowościami czy też - wspominają dawne zdarzenia historyczne, jak np. *W ochtawę Bożego Ciała była na wsi tatarska nawala*.

Grupa paremii, którą analizuję w rozdziale 4. zawiera niewiele archaizmów, stąd przede wszystkim w przypisach rozbudowywałam głównie wątki kulturowe, rzadziej podawałam znaczenie archaizmu. Staralam się tu również wskazać, iż pewne zwyczaje nie tylko były znane w Polsce, ale też w innych krajach, co jest, jak sądzę, świadectwem uniwersalnego rytmu życia minionych pokoleń (np. *Kto chce mieć dobry len, musi na zapusty*

*jeździć saniami*<sup>5</sup>). Niekiedy tylko (w tej grupie paremii) wspominałam o zwyczajach, które zachowały się do tej pory, albowiem wymagałoby to przeprowadzenia głębszych badań. Warto jednak zauważyć, iż w niektórych regionach Polski są one znane do tej pory, np. *Św. Jan jeszcze wody nie ochrzcił* (zwyczaj wstrzymania się od kąpieli do św. Jana przyjął już dziś racjonalne przesłanki).

Pewne pytania dotyczące semantyki paremii nie zostały i w tej części pracy definitywnie rozstrzygnięte. W przypisach podawałam wtedy swoją interpretację znaczenia paremii, jak np. w wypadku: *Na Boże Ciało robak w kapustę, diabeł w babę włazi, a czarownica krowom mleko zabiera*.

**Rozdział piąty** został całkowicie poświęcony paremiom, które odzwierciedlają życie religijne katolików i bezpośrednio odnoszą się do kultu świętych (nawet niejednokrotnie dziś zapomnianych – np. święci Kryspin i Kryspinian). Warto przy tym zaznaczyć, iż autorzy NKPP skupili się przede wszystkim na świętych katolickich (choć kalendarze, nawet te z pierwszej połowy XX wieku, podawały zwykle dwie rachuby liczenia czasu, wskazywano tam często również i na święta żydowskie). Paremie z tej grupy odzwierciedlają religijność ludową, która, jak zauważa Joanna Tokarska-Bakir (zob. *Obraz osobliwy. Hermeneutyczna lektura źródeł etnograficznych. Wielkie opowieści*, Kraków 2000), obejmowała wszystkie warstwy polskiego społeczeństwa.

Materiał zgromadzony w tej części pracy odzwierciedla nie tylko kult poszczególnych świętych, ale i pewne już zapomniane zwyczaje/obrzędy z nimi związane. Za przykład może posłużyć dzień 3. lutego poświęcony świętemu Błażejowi (*Święty Błażej, gardła zagrzej*). Warto zauważyć, że w niektórych kościołach kultuwyje się obrzęd polegający na tym, iż między dwie świece (kiedyś te świece zapalano), zwane *blażejkami*, parafianin kładzie szyję, aby – zgodnie z wierzeniem - św. Błażej uleczył bolące gardło. Wśród grupy paremii w rozdziale 5. na szczególną uwagę zasługuje *Święty Walek narobić może kalek*. Nie ma w tej paremii, jak sądzę, tylko aluzji do choroby epilepsji (zwanej też chorobą św. Walentego), na co zwracają uwagę Stanisław Bystron i Stanisław Świrko, ale sądzę, że odzwierciedlił się tu dualizm wiary, charakterystyczny dla całego areału europejskiego. Na podstawie paremii zamieszczonych w tej części pracy, można również odtworzyć bolączki, które trapiły naszych przodków, jak np. *koltun* czy pojawianie się w okresie wiosennym myszy, które zagrażały zapasom zboża. W celu uniknięcia utraty zapasów zimowo-wiosennych zwracano się wtedy w Niderlandach do św. Gertrudy, w Polsce – do św. Dionizego.

---

<sup>5</sup> Jeszcze w okresie przedwojennym *skakano* np. *na len* na Oblężu (obecnie dzielnica Gdyni) (za Stelmachowska 1933).

W tym rozdziale przy interpretacji znaczenia paremii, zmuszona byłam również prosić o konsultacje etnografów z południa Polski. Tak było np. w wypadku paremii *Świynty Janie Nepomucki, pumóz chleđać moji mycki, bo ty przeca, kaj je, wiysz – we dnie, w nocy tu stojisz*, ze względu na to, że na Pomorzu *Nepomuki* można spotkać wyjątkowo, zatem – i mniej znana jest tu historia Jana Nepomucena.

**Druga część monografii** została poświęcona paremiom kalendarzowym zarejestrowanym przez Władimira Iwanowicza Dala w słowniku *Пословицы русского народа*.

Leksykon ten ukazał się w 1862, czyli rok po reformie rolnej przeprowadzonej w Rosji carskiej. Dal' paremie kalendarzowe umieścił w odrębnej części *Месяцеслов*. Paremie rosyjskie (tym mianem należy objąć paremie wschodniosłowiańskie) zostały przez Dala przyporządkowane do określonych dat, które wyznaczał kalendarz prawosławny według starego stylu. Warto również zaznaczyć, iż autor leksykonu nie wskazywał na świętych, którzy patronowali danemu dniu, zatem, dla czytelności tej części pracy, wszystkie rosyjskie paremie (tak jak to miało miejsce w części poświęconej polskiemu materiałowi badawczemu) przyporządkowałam nie tylko do określonych dat (w tym wypadku zarówno według starego, jak i nowego stylu; różnica między nimi wynosiła w XIX w. 12 dni), a potem określiłam, kierując się kalendarzami z wieku XIX [*Русский календарь на 1867 (простой год)*, Москва 1866; *Русский православный календарь на 1866 год*, Санкт-Петербург 1865], świętych patronujących danemu dniu czy też święta, do których odnosiły się przysłowia. Za źródło polskich wariantów nominacji świętych posłużył *Kalendarz Prawosławny na 2011 rok*; korzystałam też z internetowej wersji „Przeglądu Prawosławnego”, a także ze *Spisu imion prawosławnych w brzmieniu polskim i staro-cerkiewno-słowiańskim uzgodnionym z Ministerstwem Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego* (Warszawa 1936).

W przypadku, gdy występowało wiele nominacji danego dnia, przedstawiłam tylko niektóre z nich, kierując się przy tym nomenklaturą cerkiewną, a nie - ludową, ze względu na wielość określeń ludowych, i niemożliwość przedstawienia każdego z nich. Pewne ludowe nazwy świąt podawałam w przypisach, a pochodzą one z pracy z N.A. Fominy *Православие день за днем* (Москва 2004). W przypadku, kiedy dziewiętnastowieczny kalendarz nie wskazywał na świętego wymienionego w paremii, wtedy odwoływałam się do współczesnego polskiego kalendarza prawosławnego (*Kalendarz Prawosławny na 2011 rok*).

Udało mi się też ustalić, że Dal' tylko niekiedy wskazywał błędnie datę sprawowania pamiątki przez świętego prawosławnego, co świadczy, że daty odmierzane wg kalendarza liturgicznego były dobrze znane różnym warstwom społeczeństwa rosyjskiego.

Przystępując do napisania tej części monografii napotkałam następujące trudności związane:

- z nominacją dni tygodnia – w trakcie pracy należało niekiedy uściślić, czy dana nominacja dnia/tygodnia istnieje oficjalnie w kalendarzu prawosławnym, np. *Неделя средокрестная, перелом Поста*. Okazało się, iż w przysłowiu tym odzwierciedliła się ludowa nominacja tygodnia, za nazwę którego posłużyła nazwa święta przypadająca w danym tygodniu. Warto zaznaczyć, iż niektóre współczesne kalendarze prawosławne nie odnotowywały polskiego i rosyjskiego wariantu święta, do którego odwoływała się paremia. Za taki przykład może posłużyć *Обновление Царяграда* (11 maja). W wątpliwych przypadkach konsultowałam się z księżmi prawosławnymi, aby ustalić nazwę polską danego święta;
- z nominacją pór roku. W przysłowiaach rosyjskich odzwierciedlił się podział pór roku ze względu na zachodzące zjawiska meteorologiczne. Jednakże dla czytelności wykładu w tej części pracy przyporządkowałam paremie rosyjskie do kalendarzowych/astronomicznych pór roku, chcąc, aby materiał rosyjski korespondował z przedstawionym wcześniej materiałem polskim;
- z wyjaśnieniem znaczenia niektórych archaizmów, czy treści zawartych w paremiach. Kiedy trudno mi było znaleźć pewne objaśnienia archaizmów, leksemów religijnych, znaczenia paremii, konsultowałam się z etnografem rosyjskim, z językoznawcą, z pracownikami naukowymi z rosyjskiego Instytutu Rolnictwa w Kiemierowie, a nawet z pszczelarzem (*До Ильина дня сено сметать, пуд меду в него накласть, Коли до Ивана просо в ложку, то будет и в ложке, Вот тебе, бабушка, Юрьев день!*).

**W rozdziałach szóstym i siódmym** (w drugiej części monografii) przyjąłam synonimiczną strukturę przedstawienia materiału badawczego (podobnie jak w części poświęconej polskiemu materiałowi paremiologicznemu). Posiłkując się głównie źródłami z dziewiętnastego wieku, w przypisach podawałam dodatkowe informacje dotyczące realiów, które zarysowywała paremia. W niektórych wypadkach tłumaczyłam również leksykę, archaizmy czy historyzmy, przy czym wykorzystywałam głównie słownik W. Dala (*Толковый словарь живого великорусского языка*, t. 1-4, Москва, 1998) oraz leksykon Siergieja A. Kuzniecowa (*Большой толковый словарь русского языка*, Санкт-Петербург, 2004). Ze względu na szeroki zakres tematyczny poruszanych kwestii przez paremie, wielokrotnie musiałam korzystać nie tylko z klasycznych źródeł etnograficznych czy lingwistycznych, ale też i z opracowań historycznych czy też rolniczych itd.

Z powodu mniejszej liczby paremii omawiających pewne zagadnienia, w rozdziale 7. nie pojawiły się oddzielne paragrafy, jak: *Zagadnienia zdrowotne*, *Kontraktowanie służby*, choć w przeciwieństwie do polskiego materiału można tu było wyodrębnić grupę - *Wyprawianie wesel*.

Oba rozdziały zamykają tabelki: rozdział 6 kończy tabelka świętych *zawiadujących* określonymi zjawiskami meteorologicznymi i przyrodniczymi, a 7. - tabelka tzw. świętych *gospodarczych* oraz aneks, który zawiera tabelkę dotyczącą *Harmonogramu polowań na dziką zwierzynę w XIX wieku* (na podstawie П.Ф. Преображенский, *Народный сельскохозяйственный календарь. Настольная книга для сельских хозяев*, Москва, 1876), a także *terminów sianokosu w poszczególnych guberniach* (na podstawie: С.А. Ершов, *Справочная книга земледельца*, ч. 1, Бесплатное приложение журнала „Земледелец”, Санкт-Петербург, 1906) jako uzupełnienie.

Warto w tym miejscu zauważyć, iż paremie rosyjskie, jak to wynikało z ich analizy, potwierdzają dobitnie, że chłopci rosyjscy, tak jak i polscy, znali ciała niebieskie, kierowali się np. fazami Księżycy przy określaniu np. klęsk żywiołowych (*Богоявление под полный месяц к большому разливу пермск.*). W kalendarzu Dala pojawiła się również paremia (choć pod błędną datą) odnosząca się do św. Marcina z Tours: *Если на Мартынов день гусь выйдет на лед, то будет еще плавать на воде*, którą autor umiejscawia pod datą 9 listopada wg st.st./21 listopada wg n. st.; dzień pamięci Matrony Konstantynopolskiej. Być może ten fakt świadczy o przenikaniu się na niektórych obszarach Rosji kalendarza prawosławnego z kalendarzem katolickim ze względu na obecność na tych obszarach Polaków obok Rosjan.

**W rozdziale ósmym** ze względu na różnorodność poruszanych tu tematów (począwszy od praktyk magicznych, mających na celu ochronę zwierząt domowych od pomoru, po praktyki religijne), np. *Кто на Грачевника в новые лапти обуется, у того весь день будет шея скрипеть*; *Великий пост всем прижмет хвост*) przyjęto inny sposób prezentacji materiału. Dotyczył on obrzędów czy zwyczajów związanych głównie z życiem świeckim i religijnym ludności zamieszkującej imperium rosyjskie. Zebrane paremie przyporządkowano tu wraz z komentarzem do dat kalendarza prawosławnego (podobnie jak w całej części II monografii).

Warto zaznaczyć, iż niejednokrotnie konstrukcje językowe zarejestrowane przez Dala korespondowały z tymi informacjami, które uwzględnił w swej pracy Iwan P. Sacharow (*Сказания русского народа, собранные И.П. Сахаровым*, Москва 1990). Można śmiało stwierdzić, iż te dwa dzieła się uzupełniają, co, być może, wynika z faktu, iż w XIX w. nie powstało zbyt wiele prac etnograficznych na ten temat. W swej monografii nie uwzględniłam

natomiast wyników badań Wiaczesława Nikołajewicza Tieniszewa z braku dostępu do tegoż tekstu. Przypomnę tylko, że tenże badacz stworzył *Этнографическое бюро* w 1897 roku, które zajmowało się zbieraniem materiału etnograficznego, wykorzystując przy tym sieć korespondentów.

**Reasumując**, polskie i rosyjskie paremie kalendarzowe stanowiły swego rodzaju kompendium dla podejmowania czynności związanych zarówno ze sferą realną, jak i nierealną (odwoływanie się do istot z demonologii ludowej; swoisty synkretyzm wiary przede wszystkim przekazują paremie rosyjskie), czego przykładami mogą być paremie: *На Симеона Столпника солят огурцы; Защищывай горох. Готовь гумна, овины; На Трифона заговаривают мышей* itp. Pewne również sytuacje związane z bytem wspólnoty wiejskiej zostały w mniejszym stopniu zaakcentowane w przysłowiach (np. zagadnienia zdrowotne, organizowanie jarmarków, niektóre posty – w materiale rosyjskim. Np. Post Filipowy – odpowiednik polskiego Adwentu itd.).

Wydaje się jednak, że, w przeciwieństwie do uwag niektórych naukowców, te miniaturowe teksty nie tylko odwoływały się do mitycznej percepcji świata, ale były również wyrazem zawierzenia Bogu i świętym, którzy patronowali danemu dniu. Taki sposób percepcji świata jest (jak uważam) wyrazem przede wszystkim głębokiej wiary nie tylko ludu rosyjskiego i polskiego w świętych obcowanie, ludowej percepcji świętych i Pana Boga, charakterystycznej dla minionych wieków (np. *Св. Власий, шиби рог с зимы*), a także znajomości Biblii (*Яков, брат Божий, крупицу пошлет* (крупы, град) itd.).

W przeciwieństwie do polskich paremii - rosyjskie zawierają niejednokrotnie ludową nomenklaturę świętych odwołującą się do zjawisk przyrody czy też czynności gospodarczych podejmowanych danego dnia; święci niejednokrotnie posiadają epitety odwołujące się do zjawisk przyrody czy czynności gospodarczych podejmowanych w konkretne dni roku kalendarzowego *Фалалея огуречника, Ирины рассадницы*.

Niniejsza monografia może być wykorzystana na zajęciach z kultury Rosji, jako materiał uzupełniający na zajęciach z języka polskiego. Ponadto może być pomocna w pracy etnografów i botaników, którzy, opierając się na paremiach, mogą ustalić, na jakim obszarze Polski i Rosji były sadzone/wysiewane poszczególne gatunki roślin użytkowych.

## **5. Omówienie pozostałych osiągnięć naukowo-badawczych**

Po uzyskaniu stopnia doktora (2004 r.) opublikowałam 19 artykułów (jeden tekst jest ponadto już po pozytywnej recenzji, a kolejny - *Polskie paremie z komponentem woda* - został



wysłany do recenzji). Do marca 2019 r. jest to więc łącznie 21 artykułów (dwa są w trakcie procesu wydawniczego).

Obecnie, wraz z dr Tatianą Kopac z UG, współredaguję monografię pokonferencyjną pt. *Wielkie religie świata w języku i kulturze. Chrześcijaństwo*.

Moje zainteresowania po doktoracie dotyczyły paremiologii polskiej i rosyjskiej oraz etnolingwistyki i socjolingwistyki, czego rezultatem jest szereg artykułów poświęconych paremiom w aspekcie kulturowym. W efekcie powstało 14 rozdziałów w monografiach, 4 artykuły (2 z nich opublikowano w polskim czasopiśmie „Linguistics Applied”, 2 pozostałe - w czasopiśmie ukraińskim „Проблеми Слов'янознавства”). Za szczególne ważne uznaję spośród swych publikacji, następujące teksty:

1. **Święty Jerzy w wierzeniach i przysłowiaach polskich**, „Linguistics Applied”, 2010, Vol. 2/3, s. 280-286. Przedstawiam tu m.in. specyfikę wierzeń odnoszących się do św. Jerzego na Kresach Wschodnich dawnej Rzeczypospolitej w porównaniu z tymi, które zachowały się w pozostałych regionach Polski. Materiałem do tekstu stały się paremie zaczerpnięte z Nowej księgi przysłów i wyrażeń przysłowiowych polskich (pod redakcją J. Krzyżanowskiego; (NKPP)). W efekcie swych badań udało mi się ustalić, że nie oddaje on w pełni przekonań ludowych, które funkcjonowały w życiu ludu, zwłaszcza zamieszkujących osób kresy Polski przedwojennej.
2. **Odzwierciedlenie kultu św. Agaty w przysłowiaach polskich**, „Linguistics Applied”, 2010, Vol. 2/3, s. 287-296. W tym tekście prezentuję tradycje ludowe wraz z materiałem paremiologicznym związane z dniem 5 lutego, kiedy to jest sprawowana pamiątka św. Agaty. Artykuł został wzbogacony o badania ankietowe dotyczące znajomości kultu św. Agaty przez mieszkańców dwóch dużych miast (Gdyni i Sosnowca).
3. **Odzwierciedlenie zwyczajów związanych z dniem 2 lutego/15 lutego w tradycji i w polskich i rosyjskich paremiach [w:] "Słowa, słowa, słowa"... w komunikacji językowej**, 3, pod red. Marceliny Grabskiej, Gdańsk, 2011, s. 81-87. Artykuł przedstawia tradycje związane z dniem 2. lutego w Kościele Katolickim i 15. lutego - w Kościele Prawosławnym na polskiej i rosyjskiej wsi. Warto zaznaczyć, że nazwy święta przypadającego na te dni w obu kulturach przyjęły odmienne nominacje, akcentujące inne aspekty tego święta. W języku polskim upowszechniła się ludowa nazwa – *Matka Boska Gromniczna*, w języku rosyjskim – *Спомение*. Materiał paremiologiczny (zawarty w *Nowej księdze przysłów i wyrażeń przysłowiowych*

*polских* oraz w słowniku *Пословицы русского народа* W. Dala) potwierdza, iż święto to było obchodzone w Polsce bardziej powszechnie niż w Rosji.

4. **Відображення культу святого Іллі у польських, російських і українських прислів'ях**, „Проблеми Слов'янознавства”, вип. 60, s. 93-99. ISSN: 0203-9494. W tym tekście (w oparciu o materiał paremiologiczny języka polskiego, rosyjskiego i ukraińskiego) przedstawiłam kult św. Eliasza związany z dwiema odrębnymi tradycjami kulturowymi Zachodnich Słowian (Polaków) i Słowian Wschodnich (Rosjan i Ukraińców). Paremie potwierdziły, iż kult tego starotestamentowego świętego w pełni ujawnił się głównie u Słowian Wschodnich. Za źródło materiału polskiego posłużyła *Nowa księga przysłów i wyrażen przysłowiowych polskich* (pod redakcją J. Krzyżanowskiego), za źródło materiału rosyjskiego - *Пословицы русского народа* W.I. Dala, zaś materiał ukraiński ekscerpowałam ze zbiorów С.В. Мишанич, М.М. Пазяк, *Українські прислів'я та приказки*, Київ, 1984; Н. Аркусзуп, *Powiedział, co wiedział. Ludowe porzekadła i zagadki z Zachodniego Polesia oraz zachodniej części Wołynia*, Lublin–Luck, 2003; В. Борисенко, *Українська етнологія*, Київ, 2007, О. Воропай, *Звичаї українського народу*, Київ, 2009; Іван Франко, *Галицько-руські народні приповідки* (Зібрав, упорядкував і пояснив Др. Іван Франко), Львів 2006, 2007.
5. **Święci orędownicy w paremiach polskich [w:] Dialog kultur i społeczeństw, pod red. B. Afeltowicz, J. Miturskiej-Bojanowskiej, H. Waltera, Szczecin 2016, s. 67-75.** W tej pracy znalazły się paremie polskie z antroponimami świętych. Są one uzupełnieniem do książki habilitacyjnej *Polskie i rosyjskie paremie kalendarzowe w aspekcie kulturowym*. Materiał paremiologiczny uporządkowano tu według następujących grup tematycznych: *święci patroni; męczeństwo świętych; święci a dualizm wiary; sakramentalia; sensualizm wiary a sztuka; przymioty świętych; inne*. Uwzględnione tu paremie poświadczają, iż polskie społeczeństwo dobrze orientowało się w symbolice chrześcijańskiej, a także znało legendy związane ze świętymi. Wydaje się, iż te wiadomości wchodziły w skład tak zwanej wiedzy obiegowej, czego mogą dowodzić takie przykłady, jak: *Święty Michał, książę boju, książę pokoju; Objechał jak święty Michał diabła; Pokora świętego Franciszka* i inne.
6. **Motyw ognia w paremiach polskich [w:] Żywioły. Motyw ognia w literaturze, kulturze i sztuce, pod red. K. Arciszewskiej, U. Patockiej-Sigłowy, Gdańsk 2018 r., s. 335-343.** Artykuł przedstawia motyw ognia, który zachował się w paremiach polskich. Znaczna część materiału tu zaprezentowana posłużyła do opisu cech i

kontaktów międzyludzkich, a w niektórych przykładach pojawiły się odwołania do ognia jako żywiołu, a także - do zwyczajów związanych z *ogniem* na wsi polskiej.

**Nowe obszary moich badań** dotyczą m.in. opracowania paremii zarejestrowanych przez NKPP pod względem ich koherencji z systemem aksjologicznym, którym kierowały się dawne pokolenia Polaków (*Praca jako wartość na podstawie paremii polskich i jednostek frazeologicznych* [w:] Socjolingwistyczne badania w teorii i praktyce: ujęcie interdyscyplinarne, t. 4, pod red. Joanny Mampe, Hanny Makurat, Łady Owczinnikowej i Fadhila Marzouka, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk, 2016, s. 207-215. ISBN:978-83-7865-398-1; *Obraz rodziny w polskich i rosyjskich paremiach (ujęcie kulturowe)* [w:] Socjolingwistyczne badania w teorii i praktyce: ujęcie interdyscyplinarne, t. 5, pod red. Joanny Mampe, Karoliny Wielądek, Łady Owczinnikowej, Fadhila Marzouka, Gdańsk, 2018, s.75-86. ISBN:978-83-7865-651-7.

Przede wszystkim jednak skupiłam się na rozumieniu poszczególnych cnót i grzechów głównych. Częściowo ten temat znalazł swoje odzwierciedlenie w artykułach: Magdalena Jaszczewska, Tomasz Jaszczewski, *Człowiek w swoim zwierciadle (analiza paremii polskich z leksemem "człowiek" z uwzględnieniem aspektu filozoficznego)* [w:] *W poszukiwaniu tożsamości językowej*. red. Żanna Śladkiewicz, Katarzyna Wądołowska-Lesner, vol. 3, Gdańsk, 2018, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, ISBN 978-83-7865-659-3, pp. 41-50 oraz *Prawda w przysłowiach polskich* (po pozytywnej recenzji do tomu *Wielkie religie świata w języku i kulturze. Chrześcijaństwo*).

Nowy obszar moich zainteresowań obejmuje również badania związane min. z działalnością etnografa Michała Federowskiego, którego zielnik zatytułowany *Rośliny użyteczne u ludu litewskiego z okolic Słonima, Wolkowyska i Prużanny*. Zeszyt I-y został opracowany przez Maję Graniszewską, Hannę Leśniewską, Aleksandrę Mankiewicz-Malinowską, Halinę Galerę z UW. Jego sylwetkę wcześniej przestawiła też Maria Czurak w artykule *Michał Federowski* [w:] *Etnografowie i ludoznawcy polscy. Sylwetki, szkice biograficzne*, t. II, pod red. Ewy Fryś-Pietraszkowej i Anny Spiss (Wrocław-Kraków 2007).

W przyszłości zamierzam opracować pod kątem nazewnictwa roślin zarówno źródła publikowane M. Federowskiego, w tym jego monumentalne dzieło *Lud Białoruski* (wyszło 8 tomów), a także te - jak i dotąd niepublikowane (znajdujące się w archiwach) – a na podstawie tych materiałów zebrać różne warianty nazewnictwa samych roślin używane na Kresach Wschodnich (z uwzględnieniem funkcji pragmatycznej roślin, na co tenże autor zwracał dużą uwagę). Zamierzam wykorzystać w tym celu ankiety przeprowadzone na prośbę

Józefa Rostafińskiego przez korespondentów, które obejmowały zarówno ówczesne, jak i historyczne ludowe nazewnictwo roślin. Jednym z korespondentów tegoż botanika był między innymi Michał Fedorowski.

Innym kręgiem moich badań są rozpoczęte już obserwacje dotyczące obrzędów i zwyczajów zachowanych na Pomorzu. Podobne badania zostały przeprowadzone niemalże 100 lat temu przez Bożenę Stelmachowską na przełomie lat 20. i 30. XX wieku. Zarejestrowała ona wówczas bogaty materiał etnograficzny dotyczący obrzędowości Pomorzan (obecnie woj. pomorskie i kujawsko-pomorskie). Zdając sobie sprawę z przemian, jakie dokonały się w drugiej połowie XX wieku oraz na początku XXI wieku, a także – ze zmian administracyjnych (za przykład może posłużyć dzielnica Gdyni – Obłuże, która przed wojną, do 1933 roku, była wsią). Pragnę sprawdzić, czy na tym obszarze wraz z szybkim tempem zmian cywilizacyjnych, zachowały się, a jeśli tak, to w jakim stopniu - pewne zwyczaje, legendy oraz chcę zbadać, jaki jest stosunek autochtonów do wcześniej kultywowanych zwyczajów. Uważam, iż bowiem jest to jeden z ostatnich momentów na rejestrację już zanikającej kultury tego regionu. Pewne prace poczyniłam w czerwcu 2018 roku. Przeprowadziłam ankietę dotyczącą kultywowanych zwyczajów rybackich przez rybaków wsi Mechelinki, Mosty, Rewa oraz dzielnicy Oksywie (Gdynia). Niegdyś wsie Mechelinki, Rewa, Mosty należały do kościoła parafialnego pod wezwaniem św. Michała Archanioła, znajdującego się na Oksywiu. Warto zaznaczyć, iż opis rybołówstwa i zwyczajów na Kaszubach znalazł swoje odzwierciedlenie w monografii *Jem jô rëbôk. Rybołówstwo na Kaszubach – tradycja i współczesność*, pod red. Anny Kwaśniewskiej, Wieżyca 2014 r.

### **Autoreferat (English version)**

Dr. Magdalena Jaszczewska  
Institute of Russian and Eastern Studies  
Philological Faculty  
University of Gdansk

### **Summary of Professional Accomplishments**

#### **1. Name and surname**

Magdalena Jaszczewska

**2. Diplomas, degrees and artistic degrees - giving the name, place and year of obtaining them and the title of the doctoral dissertation**

- 1995 - diploma of higher education (Master's degree in Russian Philology), diploma no. 1321 / FH, Gdańsk 22.06. 1995, University of Gdansk, title of work: Foreign-language Words in Russian: Sources of Borrowings and Methods of their Adaptation. Work written under the supervision of dr hab. Janina Bartoszevska.
- 2004 – advanced academic degree in humanities, Gdańsk, University in Gdansk, title: *Phonetic and Graphical Adaptation of Foreign-language Words in Contemporary Russian Language*, written under supervision of Prof. UG, dr hab. Janina Bartoszevska; reviewers: Prof. AŚ, dr hab. Danuta Budniak, Prof. dr hab. Leonarda Dacewicz. Date of awarding the doctoral degree by the Faculty Council of the University of Gdansk: 04.03.2004.
- 2004 - Diploma of the Master's Supplementary Studies in the field of Economics of Transport and Logistics. Master's thesis titled *Problems of Sustainable Transport Development in Poland in the Light of European Tendencies*, diploma no. 11964, Gdańsk 24.05.2004. Work was written under the supervision of Prof. dr hab. Krystyna Wojewódzka-Król.

**3. Information on previous employment in scientific / artistic units**

- October 1 st, 1998 – May 6<sup>th</sup> 2004 – Assistant at the University of Gdansk, Institute of Eastern Slavic Philology, Department of Eastern Slavic Languages;
- May 7, 2004 - University of Gdansk, Institute of Russian and Eastern Studies, Department of Linguistics and Translation Studies, Post-doctoral fellow;
- September 2004 - June 2005 - free academic leave, a Polish language teacher at the Belarusian State University in Minsk

**4. Indication of the achievement resulting from art. 16 of the Act of 14 March 2003 on academic degrees and academic title as well as degrees and title in the field of art (Journal of Laws of 2016, item 882 with changes in the Journal of Laws of 2016, item 1311 )**

**4 a) Title of scientific / artistic achievement**

*Polskie i rosyjskie paremie kalendarzowe w aspekcie kulturowym (Polish and Russian calendar paremias in the cultural aspect)*

**4 b) (author/authors, title/titles of publication, year of publication, name of the publishing house, publishing reviewer)**

Magdalena Jaszczewska, *Polish and Russian Calendar Paremiias in the Cultural Aspect*, Gdańsk 2018, 372 pages, Publisher of the University of Gdańsk, publishing reviewer: Prof. UP, dr hab. Halina Chodurska

**4 c) Discussion of the scientific/artistic purpose of the above work/works and results achieved, together with discussion of their possible use**

The monograph, which I am reporting as my scientific achievement is part of the comparative research study on the cultural aspect of the paremiological resource of Polish and Russian. The subjects of analysis were Polish and Russian calendar proverbial expressions, for which the source databases were two proverbial expressions dictionaries *Nowa księga przysłów i wyrażen przysłowiowych polskich*, vol. 1-4, Warszawa, 1969-1978, edited by Julian Krzyżanowski (later the NKPP), and the lexicon of Vladimir Ivanovich Dal (Владимир Иванович Даль) *Пословицы русского народа*, vol. 1-3, Москва, 2006. These lexicons were chosen for two reasons:

- a. They primarily consist of language constructions characteristic for the nineteenth century and past centuries. NKPP, due to the time of its creation, also provides language constructions which were registered in the second half of the twentieth century.
- b. Both dictionaries have significantly contributed to the development of paremiology and paremiography not only Slavic but also international. My main goal in creating this monograph was to find an answer to the question of how the calendar proverbs reflect the lives of Poles and Russians. I also make an attempt to answer the question of how calendar proverbs relate to their spiritual and material culture, given that the content presented in the proverbial expressions collected is confirmed in the scientific literature. In the current literature on the subject, attempts have been made to analyze calendar proverbial expressions in a comparative cultural aspect (such a comparison was made by, for example, Alexey Sergeyevich Yermolov, the Minister of Agriculture in Tsarist Russia, who included in his work, among others, the Polish language material). It is worth noting here that the evolution of the lexeme "calendar paremia"; it seems that Polish researchers more often use the term "calendar proverb", some of which understand the term more narrowly, as proverbial expressions forecasting the weather (although here, too, attention should be paid to the nomenclature used by other scientists, e.g. Jerzy Bartmiński in *Słownik stereotypów i symboli ludowych*, vol.

2, *Rośliny*, Lublin 2018, who also uses the term predictions in reference to weather predictions, which places them outside the paremiological material<sup>6</sup>). In my work, I use the term calendar paremia in the same manner as Marina M. Valencova (see *Календарные паремии западных славян*<sup>7</sup> [in:] *Славянский и балканский фольклор: семантика и прагматика текста*, edited by С.М. Толстая, Москва, 2006), who uses the term in a broader sense, i.e. as a language construct directly or indirectly related to a given date in the calendar. Although the description of Polish and Russian calendar paremias was undertaken by Polish and Russian scientists (either holistically or fragmentarily), e.g. by Jan Stanisław Bystron, Stanisław Świrko, Jerzy Treder, Adolf Dygacz, Bożena Stelmachowska, Tomasz Szutkowski, Aleksey Yermolov, Marina Valencova, Nikita Tolstoy, Svetlana Tolstoy and others, the novelty of my work is the comparison of a broad spectrum of calendar paremias and their functioning in the Polish and Russian environment, primarily peasant, which results not only from their specificity (to a large extent they refer to meteorology and farm management), and above all - from the contemporary structure of both Polish and Russian society.

This monograph consists of 8 chapters, the first of which is theoretical, while chapters 2-5 are devoted to Polish material (part I), and chapters 6-8 to Russian (part II). The dichotomous structure of this work lends its hand not only to the number of paremias analyzed and the difference between the Julian and Gregorian calendar, but above all the desire to show the specific cultural background in which the paremia lived and an attempt to explain its meaning.

Due to this, my intention is to serve as a contributor to further research, not only for Polish and Russian linguists, but also to paremiological specialists of both languages. The paremiological material in each part of the monograph has been categorized by the astronomical seasons, and then by the dates which were patronized by the individual saints of both calendars. Such a way of presenting paremiological material seemed to me the most logical and clear, allowing the reader to independently compare the paremiological material in both languages.

Due to the vagueness of the meaning of the calendar paremia itself, in the first chapter I presented the following theoretical problems: the definition of calendar

---

<sup>6</sup> See: *Jak na św. Katarzynę pogoda, to na kapustę uroda*. Authors of this dictionary use the linguistic constructions (*Na św. Katarzynę pogoda, to na kapustę uroda*) as predictions and advice for farmers (page 106).

<sup>7</sup> It is worth noting the work of M.M. Valencova, *Народный календарь чехов и словаков. Этимологический аспект*, Москва 2016.

paremia, the opinion of individual scientists regarding such language constructions as weather predictions and economic tips; their origin and the character of language units registered by Vladimir I. Dal, as well as their relationship with folklore. Due to the lack of access to some Russian sources, I did not manage to always definitively specify their origin, but I took into account their folk use, the names of the saints appearing in them, which often refer to phenomena of nature and economic activities (eg, *Наталиши овсяницы - косят*), and the way of designation of the week (*Неделя средокрестная, перелом Поста*). In the popular designation, a week is determined, among other things, by the main church holiday of that week. In this case it is a Sunday devoted to Adoration of the Holy and Life-giving Cross - in Russian language this Sunday is called *Kriestopoklonnaya*.

In each of the chapters (starting from chapter 2) I draw a cultural background, aimed at bridging the role and place of proverbs in a given cultural environment in detail, while being aware of the general nature of the topics being undertaken. However, due to the specificity of linguistic material (for example, the inability to reach all details about the existence of paremias in a specific locality<sup>8</sup>) and also the specificity of the work and its purpose, it was impossible to present a full spectrum of information on particular issues in the main text. Additional messages, often necessary to understand a given paremia and cultural context in which it appears, I gave in footnotes. I believe that due to the variability of the meanings of the paremias and its extremely cultural conditions, it would be worthwhile to conduct detailed research in the future related to the functioning of a specific calendar paremia in a specific region or social group.

**The second chapter** consists of two parts. In the first of these, I present the history of scientific meteorology in Poland and include an outline of information about gentry and folk meteorology, revealing the source of the paremia. I decided that the calendar proverbs, the so-called *weather forecasts* are an emergence not only of the folk mentality, but also the mentality of various classes of Polish society, which Jan Stanisław Bystron has already emphasized to some extent (see *Przysłowia polskie*, Kraków, 1933). The effect of such an approach was (in the theoretical part of this chapter) emphasizing the origin of the calendar proverbs, as well as drawing attention to their literary character.

---

<sup>8</sup> Many scientists would have to participate in this research to achieve this level of detail.



In the second part of the second chapter, I divided the research material into seven thematic groups: Short-Term Weather Predictions, Long-Term Weather Predictions, Natural Disaster Weather Predictions, Prognostics of Crop Harvests, Prognostics of Crop Failures, Astronomic Conditions, Predictions of Natural Phenomena.

This way of assigning the paremias and giving each group an introductory comment allowed me to present in detail the way in which our ancestors predicted the weather. When analyzing the paremias, I also took into account that some of them were known in various European languages, as well as - on the borderlands of multinational and various religious areas of contemporary Poland (until 1939). This separation was due in part to the different weather forecasting practices characteristic of some regions of Europe, which were passed there from generation to generation. Sometimes I managed to get to the calendar variants in other European languages, which certifies their international character (I used mainly NKPP, for example, the Polish *Maria Magdalena rada płacze*, the German *Magdalene weint gerne*, the Slovak *Magdaléna rada plače*).

The purpose of my work was not to indicate the effectiveness of certain weather forecasting methods, but I was able to reach the results of some meteorologists from the early 20th and 21st centuries (e.g. *Wyjątki ze źródeł historycznych o nadzwyczajnych zjawiskach hydrologiczno-meteorologicznych na ziemiach polskich w wiekach od X do XVI*, edited by A. Rojecki, Warszawa, 1965), which contains fragments of many chronicles describing the weather on particular days of the calendar year.

Unfortunately, only after the publication of my monograph, was I acquainted with the results of the research of Slovakian and Czech researchers included in the book *Slovenské pranostiky: o kalendárnych mesiacoch, ročných obdobiach, dňoch v týždni, nebeských telesách, zvieratách a rastlinstve* by Zuzanna Profantova (Bratislava 1997). It reminds that Jan Munzar (Czech meteorologist) in his position *Medardova kápě aneb Pranostiky očima meteorologa* (Prague 1985) confirmed the accuracy of some weather forecasters. It is worth noting that some folk ways of predicting weather are still practiced today and not just by the inhabitants of villages (see e.g. setting weather forecasts for particular months of the coming year according to weather from Christmas to Three Kings Day *Święty Szczepan zapowiada, jaka pogoda w styczniu wypada*).

During the collection of materials for monographs, I established that people of the older generation still practice this way of predicting the weather. It is worth mentioning that weather forecasts (registered by NKPP), in addition to other content, provide additional information on the lives of Poles, above all – their knowledge of certain celestial bodies, such as the planet Venus -Dawn (*Jutrzenka*), stars (Sirius), their past worship of individual saints, their construction methods (*Na święty Stanisław drzwi i okna wystaw*) the way they dressed (*Na świętą Barbarę dobądź ze skrzyni czamarę*), their living conditions and religiosity (*Kiedy Wincenty posypie pierze, to nie ustanie aż do Gromniczej w pierwsze pacierze*). They do not refer only to natural astrology, but also to prophecies (*Jasny dzień Nawrócenia Pawła – dobre czasy, a wietrzny – walki, wojny, krwie rozlanie znaczy, a jeźliż ciemnoglisty – mor więc pewny bywa, śnieg i deszcz – drogie czasy zawsze obwoływa*). They are intertwined with folk beliefs, with scientific knowledge (characteristic for a given epoch), knowledge of processes occurring in nature (*Wojciecha świętego ptaki przylatują jego*), and also - folk perception of certain animals (*Na Zwiastowanie zlatują się bocianie*, for example in Lithuania expected arrival of storks was accompanied by many rituals, including a feast in their honor) and synonymic (common understanding of certain terms), e.g. frog and toad, etc.

Paremiat are above all a testimony (not only through the designation of the Holy Days) of a deeply rooted Christian faith (knowledge of the legends or lives of saints associated with their lives), e.g. *Święty Józef Oblubieniec otwiera wiosnie gościnniec; Weronika chustę zrući, wiosna się od nas odwróci; Piotr, gdy katedrę zasiądzie, mrozów już nie będzie*. Perhaps some of them even aspire to theological truths, which indirectly found their place in the paremia. In the *W Przemienienie Pańskie są burze szatańskie*.

Analyzing the collected material, I encountered a lot of difficulties, which among others include:

- Sometimes placing a paremia (with the name of a suitable saint) by the NKPP authors at a different date than the actual one. The old calendars or consultations with Slavic linguists were helpful at the time (for example *Na świętą Kostynę trza mieć jesce dobrą pierzynę*, it is under the date of February 19, probably on St. Constantine, whose remembrance falls on February 18). It is also worth noting that paremia sometimes recorded the subsequent or earlier appointment of saints on their devoted

days, an example of which may be paremia *Niewiniątek dzień pokaże, jaka pogoda w kwietniu się okaże*. One of the nineteenth-century calendars was using the word *Młodzianków* incorrect;

- Determining whether the proverb has its own power in reality (e.g. *Na święty Stanisław drzwi i okna wystaw*). Additional research and consultations with ethnographers allowed me to conclude that this paremia is about the use of the so-called double-sided windows for the construction of small towns in the early twentieth century;
- Interpretation of astronomical proverbs. In such cases, I consulted specialists from the Planetarium of the name Władysław Dziwulski in Toruń or from the <http://zapytajfizyka.fuw.edu.pl> portal, which I have marked in footnotes - *Przyjdzie święty Józef z pomocą, porówna dzień z nocą*;
- Different meaning of paremias in individual regions of Poland. When paremias changed their meanings over the centuries, or when they were placed on a different date in the annual calendar, I pointed out this fact. For example paremia *Przed poczęciem Jana noc ze dniem zrównana*, the NKPP authors refer to March 24; this is a memorial of the submission of Saint Jan Sarkander to the grave. It is divergent from his liturgical memory, which falls on May 30. Emilia Sukertowa (in *Mazurzy w Prusach Wschodnich*, Dąbrowno, 2015) situates this paremia on 24 September. Some issues in the monograph were left open due to the individual fate of the paremia in a specific environment or region.

In the definition of archaisms, the most popular were the lexicon of Jan Karłowicz, Adam Kryński, Adam Niedźwiedzki (*Słownik języka polskiego*, vol. 1-8, Warszawa, 1952, 1953), or the dictionary by Samuel Bogumił Linde (*Słownik Języka polskiego*, vol. 1-5, Warszawa, 1951), or from other studies, also of a paremiological nature, etc. Not always did the above sources give answers to some questions and I was forced to reach in such cases to other sources: for example, the word *węgierka* (see *Gdy na Zaduszki ziemia jeszcze sucha, a na Marcina węgierka dmucha, obaczyma, będzie lekka zima*), which means the autumn warm, southeastern wind from the side of Hungary. Consultation with a meteorologist from the Institute of Meteorology in Gdynia confirmed the assumptions.

The second chapter ends with a summary and a table with the division of saints "controlling" individual weather changes and an annex on weather prediction developed on the basis of two sources: W. Jastrzębowski, *Przepowiednie pogody, śloty, wiatru, i innych zmian powietrza. Wzięte z uważania słońca, chmur, barometru, roślin, robactwa, pajaków*.

ryb, ptaków, ptactwa, zwierząt, ludzi, i innych t.p. martwych oraz żyjących rzeczy. Zebrał i ułożył Wojciech Jastrzębowski, profesor Instytutu Gospodarstwa Wiejskiego i Leśnictwa w Marymoncie (Warszawa, 1847) and B. Baczko, H. Hinz (ed.), *Kalendarz półstuletni 1750-1800* (Warszawa, 1975) collected and arranged.

The third chapter of the discussed monograph is devoted to the rural economy, it should be emphasized that after weather forecasts this group is the most numerous. It has two separate parts because of the quality of the paremias: in the first one I described paremias directly related to the tillage (before analyzing the language material, I outlined the ways and sources of management in Poland, and presented the rituals and customs that accompanied it). It is worth recalling (it results from the literature on the subject) that peasants knew calendar paremias in the Old Polish period; they were guided by them while managing the land. The bond between the noble and peasant economy was very strong at that time, and often the nobility drew on the patterns of peasant farming. The economic paremias were relatively unknown until recently, however, re-examination (previously carried out by Zbigniew Kłodnicki) would give an answer to what the attitude of contemporary farmers to the paremiological content they raise is.

The second part of this chapter presents linguistic material, which was presented in the form of an economic schedule, and this resulted from the content of proverbs. Paremias placed there refer to the real conditions of farming the land and the breeding of animals, as evidenced by professional literature devoted to agriculture (bee keeping, sheep farming, sowing individual plant cultures: *Gdy się w maju pszczoły roją, takie roje w wielkiej cenie stoją*). In their analysis, it was also taken into account that in certain regions of Poland, certain economic activities could take place on different dates (especially for sowing) due to climatic conditions prevailing in Poland. This is also confirmed by Kłodnicki's research from the 1970s (see *Przysłowia dotyczące siewu zbóż (Proverbs regarding the sowing of cereals)*, "Literatura Ludowa", 3, 1993). In this part of the work, the nomenclature of particular cultures also appears; this concerns, among others, buckwheat (*Fagopyrum esculentum Moench*), which in many calendars occurs under the name of *tatarka* (up to now, this name is used by some farmers cultivating buckwheat, which is confirmed by websites of individual farms<sup>9</sup>).

Calendar and weather related proverbs were known throughout Europe and concerned the sowing of various plants characteristic of the region. Interestingly, the Protestants were also

---

<sup>9</sup> For example <http://www.pasiekapszczelarska.fora.pl/rosliny-miododajne-baza-pozytkowa,17/wszyskie-rodzaje-miodu,3604.html/> [24.01.2019r.].

guided by the calendar, the rhythm of which was set by the Catholic saints (mentioned in chapter 3 and in the end of the monograph). Some activities, as the scientific literature tells us, have been undertaken at the same time in many parts of Europe. It turns out that, for example, the first cattle / horse grazing was done only at the end of April, and this custom dates back to the 13th century.

In this third chapter (in the thematic group on agricultural economy), I additionally separated a paragraph devoted to hunting, treated as acquiring food. Among the linguistic material there are a few paremias, above all determining the caesura for undertaking certain hunting-related activities. Because of the description of the paremia by W. Dynak (in *Łowy, łowcy i zwierzyzna w przysłowiaach polskich*, Wrocław, 1993), I presented in the monograph only an outline of the history of hunting in Poland, checking whether the paremias that NKPP gives correspond to the recommendations presented in hunting literature. It is worth noting that hunting was the domain of the nobility above all in the Old Polish period.

Analyzing calendar paremias (in this part of the monograph) I took into account whether:

- Recommendations contained therein coincide with the guidelines of nineteenth-century calendars and at the same time with information that I managed to get earlier, consulting, for example, representatives of the sheep breeders' association from Nowy Targ, as in the case of paremia *Na świętego Pawła jagnięta się rodzą*.
- Reflect mythical rituals / customs. For example, *W wilią Zwiastowania gospodynie w radę, żeby sadzić głęby i zasiać rozsadę*. Maybe we can talk about the Slavic origin of this custom? The Slavs, in which diet the cabbage occupied a significant place;
  - In the case when the paremia functioned in another extended option, which somehow changed its original meaning, I did not resolve its significance, because it could operate in different variants in various areas (see e.g. *Na święty Roch w stodole groch*. Żupański Publishing House, from the second half of the nineteenth century, gives - *Na święty Roch. w stodole groch – Groch do stodoły, podwieczorek do komory*);

Calendar paremias presented in the second part of the third chapter have been separated into separate paragraphs, because they refer to the so-called social life, primarily in Polish villages and towns, not directly related to the agriculture. They accurately convey the rhythm of the Polish countryside, including:

- The dramatic situation of the peasants in the scarceness period, which was also confirmed by in calendars from the early nineteenth century (*Od głodnych cierpień najlepsze lekarstwo sierpień*);

- Contracting the service in particular periods of the year (e.g. *Do świętego Stanisława z pastuchami sprawa*). It is worth noting that in the scientific literature, the naming of hired persons was subject to changes and was not specified, hence the monograph I took after Bohdan Baranowski (*Życie codzienne wsi między Wartą a Pilicą w XIX wieku*, Warszawa, 1969);
- Organizing fairs. So far, some museums have taken initiatives to reactivate certain customs of fairs. Certain content regarding the organization of fairs can be found on the websites of the cities where these commercial ventures were organized (eg, *Na jarmark święty Idzi biegną szewcy, biegną Żydzi*);
- Discussion of health issues that were presented in the monograph on the background of information from the works of ethnographer Henryk Biegeleisen and Tadeusz Brzeziński: *Hej! Święty Walenty wypuszcza z krwi tręty (węty)*.

The third chapter ended with an annex devoted to the Patrons of economic activities, which was arranged according to the seasons.

**The fourth chapter** of the monograph was written because the collected material contained also calendar paremias describing the religious and secular life of Poles (I also realize that the very concept of Poles has evolved over the centuries, but I do not stress this in this work); it is impossible to separate these two sides of human life from each other. They also revealed beliefs related to particular seasons (*Na Boże Ciało robak w kapustę, diabeł w babę włazi, a czarownica mleko krowom zabiera*). In this part of the work I presented paremias (of the cultural background), which provide information about customs and rituals. Taking into account the rhythm of life, reflected in paremias (depending mainly on climatic conditions and the then knowledge of agriculture, natural conditions and life according to the dates of the liturgical calendar, in which the center were two major holidays - Christmas and Easter), divided this chapter into five main parts (*Late summer, Late autumn, Winter, Spring, Summer*).

Cultural threads to which paremias refer, described in this chapter, reflect the life of all layers of Polish society (for example, there is a typical urban paremia: *Wystroil się jak szewc w Boże Ciało*, rural *W dzień Bożego Narodzenia bierz do kościoła po trosze w kieszeń zboża każdego gatunku* and commonly known: *Jakiś we Wiliją, takiś cały rok*). The context which the given paremia received depended not only on the region (even the locality), where it was invoked, but also every century (or even the decade) and the environment gave the text new / additional meaning to the paremia (see *Święty Józef Oblubieniec, która panna, przypnij wieniec*). Explaining - it should be remembered that on this day weddings were organized in

the past (currently, this is only allowed when granting a dispensation). Bożena Stelmachowska (in: *Rok obrzędowy na Pomorzu*, Toruń, 1933), describing the customs of Pomerania, gives the explanation "Often he (St Joseph) is called by young girls who want to marry, hence probably the proverb, *Święty Józef Oblubieniec, która panna przypnie wieniec*".

It is significant that only a few paremias in this group directly / indirectly invoke Poles' historical contacts with other nationalities or - they recall ancient historical events, such as, for example, *W ochtawę Bożego Ciała była na wsi tatarska nawala*.

The group of paremias, which I analyze in chapter 4, contains very few archaisms devoted mainly in the footnotes, I developed here many cultural themes, and less often gave the meaning of the archaisms. I tried to point out here that certain customs were not only known in Poland, but also in other countries, which is, I think, a testimony to the universal rhythm of life of past generations (e.g. *Kto chce mieć dobry len, musi na zapusty jeździć saniami*<sup>10</sup>). Sometimes, only (in this group of paremias) I mentioned the customs that have survived until now, because it would require deeper research. It is worth noting, however, that in some regions of Poland they are known until now e.g. *Św. Jan jeszcze wody nie ochrzcił* (habit of abstaining from bathing to Saint. John has already accepted rational premises today).

Some questions about the semantics of the paremia have not been definitively resolved in this part of the work. In the footnotes, I then gave my interpretation of the meaning of the paremia, as in the case of: *Na Boże Ciało robak w kapustę, diabeł w babę włazi, a czarownica mleko zabiera*.

**The fifth chapter** has been completely devoted to paremias, which reflect the religious life of Catholics and directly refer to the worship of saints (even today often forgotten - eg. Saints Crispin and Crispinian). It is worth noting that the NKPP authors focused primarily on Catholic saints (though calendars, even those from the 20th century, usually gave two counts of time counting, and often also on Jewish holidays). Paremias from this group reflect folk religiosity, which, as Joanna Tokarska-Bakir observes (see *Obraz osobliwy. Hermeneutyczna lektura źródeł etnograficznych. Wielkie opowieści*, Kraków 2000), covered all layers of Polish society.

The material collected in this part of the work reflects not only the worship of individual saints, but also some forgotten customs / rituals associated with them. An example is February 3rd, dedicated to Saint Blaise (*Święty Błażej, gardła zagrzej*). It is worth noting

---

<sup>10</sup> Still in the period between World War I and World War II people were jumping (in Obluże - part of the Gdynia) because they thought that this would affect the growth of flax. See B. Stelmachowska *Rok obrzędowy na Pomorzu*, Toruń 1933.

that in some churches a ritual is cultivated that between two candles (once these candles were lit), called *blażejki*, the parishioner puts his neck to let - according to belief - Saint. Blaise heal the sore throat. Among the group of paremias in chapter 5, *Święty Walek narobić może kalek* deserves special attention. There is no hint, in my opinion, of allusions to epilepsy (also known as St. Valentine's disease), which is noticed by Stanisław Bystroń and Stanisław Świrko, but I think that the duality of faith, characteristic for the whole European area, is reflected here. On the basis of the paremias contained in this part of the work, it is also possible to recreate the problems that plagued our ancestors, such as *koltun* or emergence of mice during the spring, which threatened grains' reserves. In order to avoid the loss of winter-spring stocks, people prayed in the Netherlands to Saint. Gertrude, in Poland - to Saint. Dionysius.

In this chapter, when interpreting the meaning of the paremia, I was also forced to ask for consultations of ethnographers from the south of Poland. This was the case, for example, in the case of a paremia: *Świynty Janie Niepomucki, pumóz chleđać moji mycki, bo ty przeca, kaj je, wiysz – we dnie, w nocy tu stojisz*, due to the fact that in the Pomerania region *Nepomuki* are exceptionally rare, therefore, the history of Saint John of Nepomuk is less known here.

The second part of the monograph was devoted to calendar paremias registered by Vladimir Ivanovich Dal in the dictionary of *Пословицы русского народа*. This lexicon appeared in 1862, a year after the agricultural reform carried out in tsarist Russia. He placed the calendar paremias in a separate part *Месяцеслов*. Russian paremias (which should include the East Slavic paremias as well) were assigned by Dal to specific dates, set by the Orthodox calendar according to the old style. It is also worth noting that the author of this lexicon did not point to the saints who patronized the given day, so for the sake of this part of the work, all Russian paremias (as it was in the part devoted to Polish research material) I assigned not only to specific dates (in in this case both according to the old and the new style, the difference between them was in the nineteenth century 12 days), and then I determined by following the calendars from the nineteenth century [*Русский календарь на 1867 (простой год)*, Москва 1866; *Русский православный календарь на 1866 год*, Санкт-Петербург 1865], saints patronizing the day or the holidays to which the proverbs referred. The Orthodox Calendar for 2011 was used as the source of Polish variants for the appointment of saints; I also used the online version of the "*Przegląd Prawosławny*", as well as the *Spis imion prawosławnych w brzmieniu polskim i staro-cerkiewno-słowiańskim uzgodnionym z Ministerstwem Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego* (Warszawa, 1936).



In the case when there were many designations on a given day, I presented only some of them, following the nomenclature of the church, and not - folk, because of the multiplicity of folk expressions, and the impossibility of presenting each of them. I gave some folk names in the footnotes, and they come from work of N.A. Fomina *Православие день за днем* (Москва, 2004). In the case when the nineteenth-century calendar did not indicate the saint mentioned in the paremia, then I referred to the modern Polish Orthodox calendar (*Kalendarz Prawoslawny na 2011 rok*).

I also managed to establish that Dal sometimes incorrectly indicated the date of the celebration of the memorial by the Saint Orthodox, which indicates that the dates measured according to the liturgical calendar were well known to various layers of Russian society. By starting to write this part of the monograph, I encountered the following difficulties: related to:

- designation of the days of the week - during the work it was sometimes necessary to clarify whether the given appointment of the day / week is officially in the Orthodox calendar, for example, *Неделя средокрестная, перелом Поста*. It turned out that this proverb reflected the folk designation of the week, for the name of which was used the name of the holiday falling in a given week. It is worth noting that some contemporary Orthodox calendars did not record the Polish and Russian variants of the holidays, to which the paremia appealed. An example of this is *Обновление Царяграда* (May 11). In dubious cases, I consulted with the Orthodox priests to establish the Polish name of this holiday;
- The designation of the seasons. The proverbs of Russia reflected the division of the seasons due to the meteorological phenomena. However, for the clarity of the explanation I chose the division in this part of the work due to the calendar / astronomical seasons, to correspond with the previously presented Polish material;
- An explanation of the meaning of some archaisms or content contained in paremias. When I found it difficult to find some translations of archaisms, religious lexemes, meaning of paremias, I consulted with a Russian ethnographer, with a linguist, with scientists from the Russian Institute of Agriculture in Kemerov and even with a beekeeper (*До Ильина дня сено сметать, пуд меду в него накласть; Коли до Ивана просо в ложку, то будет и в ложке; Вот тебе, бабушка, Юрьев день!*).

**In the chapters 6 and 7** (in the second part of the monograph), I adopted a synonymous structure of the presentation of research material (similarly as in the section devoted to Polish paremiological material). While mainly using sources from the nineteenth century, in the

footnotes I gave additional information about the historical realities that were outlined by the paremia. In some cases, I also translated vocabulary, archaisms or historicalisms, where I used mainly V. Dal (*Толковый словарь живого великорусского языка*, vol. 1-4, Москва, 1998) and the lexicon Sergey A. Kuznetsov (С.А. Кузнецов, *Большой толковый словарь русского языка*, Санкт-Петербург, 2004). Due to the wide range of topics covered by paremias, I have had to use not only ethnographic or linguistic sources, but also historical and agricultural materials and studies.

Due to a smaller number of paremias, in Chapter 7 there were no separate paragraphs, such as: *Health issues*, *Contracting service*, although unlike the Polish material one could distinguish the group - *Weddings*.

Both chapters close the tables: in chapter 6 – table of saints who control specific meteorological and natural phenomena, and in chapter 7 - the table of so-called *economic saints* and the annex, which contains a table of *The schedule of hunts for wild animals* in the 19th century (based on П.Ф. Преображенский (P.F. Preobrazhensky), *Народный сельскохозяйственный календарь. Настольная книга для сельских хозяев*, Москва, 1876), as well as the dates of hay harvesting in individual governorates (based on С.А. Ершов (S.A. Jeršov), *Справочная книга земледельца*, ч 1, *Бесплатное приложение журнала "Земледелец"*, Санкт-Петербург, 1906) as a supplement.

It is worth noting here that the Russian paremias, as it resulted from their analysis, confirm categorically that the Russian peasants, like Polish ones, knew the motions of the celestial bodies, and they were able to define natural disasters for example, by the phases of the Moon (*Богоявление под полный месяц к большому разливу пермск.*). In the Dal calendar there was also a paremia (though under an incorrect date) referring to Saint. Martin from Tours: *Если на Мартынов день гусь выйдет на лед, то будет еще плавать на воде*, which the author places under the date of November 9, (November 21, per new calendar); memorial day of Matron of Constantinople. Perhaps this fact testifies to the intersection of the Orthodox calendar with some of the Catholic calendar in some areas of Russia due to the presence of Poles in these areas alongside the Russians.

In chapter eight because of the variety of topics covered in this chapter (ranging from magical practices aimed at protecting domestic animals from fires to religious practices), for example, *Кто на Грачевника в новые лапти обуется, у того весь день будет шея скрипеть*; *Великий пост всем прижмет хвост*, a different way of presenting the material was adopted. It concerned rituals or customs related mainly to secular and religious life of the population living in the Russian Empire. The collected paremias were assigned here along

with a commentary to the dates of the Orthodox calendar (just like in the entire second part of the monograph).

It is worth noting that many times the language structures registered by Dal corresponded with the information, which was included in his work by Ivan P. Sakharov (*Сказания русского народа, собранные И.П. Сахаровым*, Москва 1990). It can be safely said that these two works complement each other, which perhaps result from the fact that in the nineteenth century, there were not too many ethnographic works on this subject. In my monograph, however, I did not take into account the results of the study of Count Viatcheslav N. Tenishev, because of the lack of access to his text. Let me just remind you that this researcher created the *Этнографическое бюро* in 1897, which was involved in collecting ethnographic data, using a network of correspondents.

Summing up, Polish and Russian calendar paremias constituted a kind of compendium for undertaking activities related to both real and unreal sphere of life (Russian paremias in particular are referring to beings from folk demonology, a specific syncretism of faith), which can be exemplified by paremia: *На Симеона Столпника солят огурцы; Защищывай горох. Готовь гумна, овины; На Трифона заговаривают мышцей* etc. Certain situations related to the existence of the rural community were less emphasized in the proverbs (e.g. health issues, organizing fairs, some fasts - in the Russian material, e.g. Philip's fast - the equivalent of Polish Advent, etc.).

It seems, however, that, contrary to the comments of some scientists, these miniature texts not only referred to the mythical perception of the world, but were also an expression of trust in God and the saint who patronized the day. Such a way of perceiving the world is (as I believe) an expression of, above all, a deep faith not only of Russian and Polish people in saintly existence, the folk perception of saints and of God, that is characteristic of past centuries (eg *Св. Власий, шиби рог с зимы*), but also knowledge of the Bible (*Яков, брат Божий, крупцу пошлет (крупу, град)*).

In contrast to the Polish paremias - Russian paremias often contain folk nomenclature of saints referring to natural phenomena or economic activities undertaken on a given day; saints often have epithets referring to natural phenomena or economic activities undertaken on specific days of the calendar year *Фалалея огуречника, Ирины рассадницы*.

This monograph can be used in Russian culture classes as a complementary material in Polish language classes. In addition, it can be helpful in the work of ethnographers and botanists who, basing on paremias, can determine on what area of Poland and Russia were planted individual species of useful plants.

## 5. Discussion of other scientific and research achievements

After obtaining the doctoral degree (2004), I published 19 articles (one text is also after a positive review, and the next one - was sent to the review titled *Polish paremias with the water component*). As of March 2019, this is a total of 21 articles (two still stay in the publishing process).

Currently, together with dr. Tatiana Kopac, I am co-editing the post-conference monograph *Wielkie religie świata w języku i kulturze. Chrześcijaństwo*. My postgraduate interests concern Polish and Russian paremiology as well as ethno-linguistics and socio-linguistics, which resulted in a number of articles devoted to paremias in the cultural aspect. As a result, 14 chapters were created in monographs, 4 articles (2 of them were published in the Polish magazine "*Linguistics Applied*", 2 others - in the Ukrainian magazine "*Problemi Slov'ânoznavstva* ") - Problems of Slavonic Studies. I consider following texts as in particular important among my publications:

1. **Święty Jerzy w wierzeniach i przysłowiach polskich**, „*Linguistics Applied*”, 2010, Vol. 2/3, pp. 280-286. I present here, among others the specificity of beliefs relating to Saint. George in the Eastern Borderland of the former Polish-Lithuanian Commonwealth in comparison to those that survived in other regions of Poland. The material for the text consisted of paremias taken from the *Nowa księga przysłów i wyrażen przysłowiowych polskich* (edited by J. Krzyżanowski (NKPP)). As a result of my research, I managed to establish that it does not fully reflect the people's beliefs and lifestyles, especially those living in the pre-war Poland.
2. **Odzwierciedlenie kultu św. Agaty w przysłowiach polskich**, „*Linguistics Applied*”, 2010, Vol. 2/3, pp. 287-296. In this text, I present folk traditions along with paremiological material related to February 5, when a souvenir of Saint. Agatha is celebrated. The article has been enriched with surveys concerning the knowledge of the cult of Saint Agatha by residents of two large cities (Gdynia and Sosnowiec).
3. **Odzwierciedlenie zwyczajów związanych z dniem 2 lutego/15 lutego w tradycji i w polskich i rosyjskich paremiach [in:] "Słowa, słowa, słowa"... w komunikacji językowej**, 3, edited by Marcelina Grabska, Gdańsk, 2011, pp. 81-87. The article presents traditions related to February 2 in the Catholic Church and February 15 - in the Russian Orthodox Church. It is worth noting that the names of the holidays falling on these days in both cultures have adopted different nominations accentuating other aspects of this holiday. In Polish, the folk name became popular - the *Matka Boska Gromniczna*, in Russian - *Сретение*. The paremiological material (contained in the

*Nowa księga przysłów i wyrażen przysłowiowych polskich* as well as in the *Пословицы русского народа* of V. Dal dictionary) confirms that this holiday was celebrated in Poland more commonly than in Russia.

4. **Відображення культу святого Іллі у польських, російських і українських прислів'ях**, „Проблеми Слов'янознавства”, вип. 60, s. 93-99, ISSN:0203-9494. In this text (based on the paremiological material of the Polish, Russian and Ukrainian language) I presented the cult of Saint. Elijah associated with two separate cultural traditions of the Western Slavs (Poles) and Eastern Slavs (Russians and Ukrainians). Paremiology confirmed that the cult of this Old Testament saint was fully revealed in the Eastern Slavs. The source of the Polish material was the *Nowa księga przysłów i wyrażen przysłowiowych polskich* (edited by J. Krzyżanowski), for the source of Russian material - *Пословицы русского народа* of V.I. Dal, while the Ukrainian material was sourced from the collections С.В. Мишанич (S.V. Mishanich), М.М. Пазяк (M.M. Pazak), *Українські прислів'я та приказки*, Київ, 1984; Н. Arkuszyn, *Powiedział, co wiedział. Ludowe porzekadła i zagadki z Zachodniego Polesia oraz zachodniej części Wołynia*, Lublin–Łuck, 2003 and В. Борисенко (V. Borisenko), *Українська етнологія*, Київ, 2007, О. Воропай (O. Voropaj), *Звичаї українського народу*, Київ, 2009; Іван Франко (Ivan Franko), *Галицько-руські народні приповідки* (Зібрав, упорядкував і пояснив Др. Іван Франко), Львів, 2006, 2007.
5. **Święci orędownicy w paremiach polskich [in:] Dialog kultur i społeczeństw**, edited by B. Afeltowicz, J. Miturska-Bojanowska, H. Walter, Szczecin, 2016, pp. 67-75. In this work there were Polish paremiology with ancestors of saints. They are a supplement to the post-doctoral thesis *Polskie i rosyjskie paremie kalendarzowe w aspekcie kulturowym*. The paremiological material is organized here according to the following thematic groups: saint patrons; the martyrdom of saints; saints and the duality of faith; sacramentals; sensualism of faith and art; the qualities of saints; other. The paremiology included here testifies that Polish society was well versed in Christian symbolism, and also knew the legends associated with the saints. It seems that these messages were part of the so-called circular knowledge, which can be proved by such examples as: *Święty Michał, książę boju, książę pokoju; Objechał jak święty Michał diabła; Pokora świętego Franciszka* and others.
6. **Motyw ognia w paremiach polskich [in:] Żywioły. Motyw ognia w literaturze, kulturze i sztuce**, edited by K. Arciszewska, U. Patocka-Sigłowy, Gdańsk, 2018., pp. 335-343. The article presents a fire motif that has been preserved in Polish

paremias. A large part of the material presented here was used to describe interpersonal contacts, and in some examples references to the element of fire, as well as to the customs associated with fire in the Polish countryside.

**New areas of my research** concern, among others the development of paremias registered by the NKPP in terms of their coherence with the axiological system, which was governed by the old generations of Poles (*Praca jako wartość na podstawie paremii polskich i jednostek frazeologicznych* [in:] Socjolingwistyczne badania w teorii i praktyce: ujęcie interdyscyplinarne, vol. 4, edited by J. Mampe, H. Makurat, Ł. Ovchinnikova, F. Marzouk, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2016, pp. 207-215. ISBN:978-83-7865-398-1; *Obraz rodziny w polskich i rosyjskich paremiach (ujęcie kulturowe)* [in:] Socjolingwistyczne badania w teorii i praktyce: ujęcie interdyscyplinarne, vol. 5, edited by J. Mampe, K. Wielądek, L. Ovchinnikova, F. Marzouk, Gdańsk, 2018, pp.75-86. ISBN:978-83-7865-651-7). First of all, I focused on the meaning of the individual virtues and main sins. Part of this topic found its reflection in the Magdalena Jaszczewska. Tomasz Jaszczewski *Człowiek w swoim zwierciadle (analiza paremii polskich z leksemem "człowiek" z uwzględnieniem aspektu filozoficznego)* [in] *W poszukiwaniu tożsamości językowej*, edited by Żanna Sładkiewicz, Katarzyna Wądołowska-Lesner, vol. 3, Gdańsk, 2018, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, ISBN 978-83-7865-659-3, pp. 41-50 and *Prawda w przysłowiaach polskich* after a positive review to the volume *Wielkie religie świata w języku i kulturze. Chrześcijaństwo*.

The new area of my interests also includes research related to among others the activity of the ethnographer Michał Fedorowski, whose herbarium entitled *Rośliny użyteczne u ludu litewskiego z okolic Słonima, Wolkowyska i Prużanny. Zeszyt I-y* was edited by Maja Graniszewska, Hanna Leśniewska, Aleksandra Mankiewicz-Malinowska, Halina Galera from the University of Warsaw. Maria Czurak introduced him earlier in the article *Michał Federowski* in *Etnografowie i ludoznawcy polscy. Sylwetki, szkice biograficzne*, vol. II, edited by Ewa Fryś-Pietraszkowa and Anna Spiss (Wrocław-Kraków 2007).

In the future, I intend to work on the sources of plants nomenclature based on works published by M. Fedorowski, including his monumental work, the *Lud Białoruski* (eight volumes have been published), as well as unpublished volumes found in the archives - and on the basis of these materials, collect various variants of the naming of the plants themselves used in the Eastern Borderlands (considering the pragmatic function of the plants, to which the author paid much attention). I intend to use for this purpose surveys carried out at the

request of Józef Rostański by correspondents, which included both the then and historical folk nomenclature of plants. One of the correspondents of this botanist was, among others, Michał Fedorowski.

Another field of my research are the observations already started regarding rituals and customs preserved in Pomerania. Similar research was carried out almost 100 years ago by Bożena Stelmachowska at the turn of the 1920s and 1930s. At that time, she registered a rich ethnographic material concerning the rituals of the Pomeranians (currently the Pomeranian and Kuyavian-Pomeranian provinces). Realizing the changes that took place in the second half of the twentieth century and the beginning of the 21st century, as well as - administrative changes (for example the creation of city district of Gdynia - Obłuże, which before the war, until 1933, was a village). I want to check whether in this area, along with the rapid pace of civilization changes, have survived, and if so, to what extent - certain habits, legends and I want to examine what is the attitude of autochthons to previously cultivated customs. I believe that this is one of the last moments to register the already disappearing culture of this region. I did some work in June 2018. I conducted a survey regarding cultivated fishing habits by fishermen in the villages of Mechelinki, Mosty, Rewa and the Oksywie (district of Gdynia). It is worth noting that the description of fisheries and customs in Kashubia was reflected in the monograph *Jem jô rëbôk. Rybołówstwo na Kaszubach – tradycja i współczesność*, edited by Anna Kwaśniewska, Wieżyca 2014.

M. Jaszczewski